Maistraattien eräät henkilörekisterit ja siviilivihkimispalvelujen kehittäminen

Työryhmämietintö 2003:10

KUVAILULEHTI

O I K E U S M I N I S T E R I Ö

Julkaisun päivämäärä
3.12.2003

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Oikeusrekisterikeskuksen ja väestörekisterikeskuksen työnjakoa rekisterien ylläpidossa selvittelevä työryhmä Puheenjohtaja: Tauno Aalto Sihteeri: Hannu Mäkelä	Julkaisun laji Työryhmämietintö Toimeksiantaja Oikeusministeriö Toimielimen asettamispäivä 13.2.2003

Julkaisun nimi
Maistraattien eräät henkilörekisterit ja siviilivihkimispalvelujen kehittäminen

Julkaisun osat

Tiivistelmä

Työryhmän tehtävänä oli selvittää avioehtoasiain ja lahjoitusasiain rekisterien siirtämiseen Oikeusrekisterikeskukselta Väestörekisterikeskukselle liittyviä toimenpiteitä ja vaikutuksia, selvittää keinoja omavaraisuustodistuksen hankkimiseen liittyvän asiakaspalvelun parantamiseksi, selvittää lainsäädännön muutostarvetta Väestörekisterikeskuksen tietopalvelun parantamiseksi holhousrekisterin osalta sekä laatia edellä mainittujen osalta tarpeelliset säädösmuutosehdotukset. Työryhmä voi tehdä tarvittaessa myös muita ehdotuksia.

Työryhmän tehtäväksi lisättiin 19.5.2003 laatia ehdotus avioliittolain 16 §:n muuttamiseksi.

Mietintö sisältää työryhmän ehdotukset ja sen liitteenä on luonnos hallituksen esitykseksi.

Työryhmä ehdottaa, että säädetään uusi laki maistraattien eräistä henkilörekistereistä. Lakiin siirrettäisiin rekisterinpitoa koskevat säännökset, jotka tällä hetkellä ovat avioliittolaissa ja lahjanlupauslaissa. Lisäksi työryhmä ehdottaa, että lakiin otettaisiin säännökset testamenttirekisterin perustamisesta.

Työryhmä on selvittänyt omavaraisuustodistusta koskevan asiakaspalvelun kehittämistä, jonka osalta se muun muassa esittää harkittavaksi, voitaisiinko lupahallinnossa luopua omavaraisuustodistusten vaatimisesta

Työryhmä ehdottaa avioliittolain muuttamista siten, että siviilivihkimisestä voitaisiin periä maksu silloin, kun vihkiminen toimitetaan vihkijän ja kihlakumppaneiden välisin sopimuksin virka-ajan tai -paikan ulkopuolella. Muulloin vihkiminen olisi maksutonta. Muutoksen tarkoituksena olisi luoda paremmat mahdollisuudet siviilivihkimispalvelujen tarjoamiseksi myös muulloin kuin virka-aikana ja muualla kuin virkapaikalla. Vihkijälle maksettaisiin erillinen palkkio silloin, kun toimitus tapahtuu virka-ajan ulkopuolella.

Työryhmä ehdottaa lisäksi, että holhoustoimesta annettua lakia muutetaan siten, että Väestörekisterikeskuksella olisi oikeus myöntää lupa saada teknisen käyttöyhteyden välityksellä tietoja holhousasioiden rekisteristä sellaiselle taholle, joka tarvitsee toiminnassaan jatkuvasti rekisterin tietoja.

Avainsanat: (asiasanat)
Väestörekisterikeskus, Oikeusrekisterikeskus, maistraatti, siviilivihkiminen, avioehtoasiainrekisteri, lahjoitusasiainrekisteri, holhousrekisteri, testamentti

Muut tiedot
OM 2/012/2003, OM005:00/2003

Sarjan nimi ja numero		ISSN	ISBN
Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2003:10		1458-6452	952-466-157-8
Kokonaissivumäärä 62	Kieli suomi	Hinta 10,00 €	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Edita Prima Oy		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

J U S T I T I E M I N I S T E R I E T

Utgivningsdatum 3.12.2003

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Arbetsgrupp som utrett arbetsfördelningen mellan Rättsregistercentralen och Befolkningsregistercentralen vid förande av register Ordförande: Tauno Aalto Sekreterare: Hannu Mäkelä	Typ av publikation Arbetsgruppens betänkande Uppdragsgivare Justitieministeriet Datum då organet tillsattes 13.2.2003

Publikation (även den finska titeln)

Vissa av magistraternas personregister och utvecklande av möjligheterna till borgerlig vigsel
(Maistraattien eräät henkilörekisterit ja siviilivihkimispalvelujen kehittäminen)

Publikationens delar

Referat

Arbetsgruppen hade till uppgift att utreda vilka åtgärder som skulle krävas för att registren över äktenskapsförord och gåvor skulle kunna överföras från Rättsregistercentralen till Befolkningsregistercentralen och vilka konsekvenser detta skulle ha, utreda hur kundtjänsten i samband med intyg över att någon råder över sig kan förbättras, utreda behovet att ändra lagstiftningen för att förbättra Befolkningsregistercentralens datatjänst när det gäller registret över förmynderskapsärenden samt utarbeta förslag till nödvändiga författningsändringar i fråga om ovanstående. Arbetsgruppen kan även vid behov lägga fram andra förslag.

Arbetsgruppen gavs 19.5.2003 ytterligare i uppdrag att utarbeta ett förslag till ändring av 16 § äktenskapslagen.

I betänkandet ingår arbetsgruppens förslag. Ett utkast till regeringsproposition medföljer som bilaga.

Arbetsgruppen föreslår att en ny lag stiftas om vissa av magistraternas personregister. Till lagen skall enligt förslaget överföras de bestämmelser om registerföring som för närvarande ingår i äktenskapslagen och lagen om gåvoutfästelser. Vidare föreslår arbetsgruppen att i lagen skall skrivas in bestämmelser om inrättande av ett testamentsregister.

Arbetsgruppen har utrett hur kundtjänsten i samband med intyg över att någon råder över sig kunde utvecklas. I detta sammanhang föreslår den att möjligheten att tillståndsförvaltningen frångår kravet på dessa intyg tas under övervägande.

Arbetsgruppen föreslår att äktenskapslagen ändras så att en avgift kan tas ut för borgerlig vigsel då vigseln enligt avtal mellan vigselförrättaren och de förlovade förrättas utanför tjänstetid och tjänstestället. I andra fall skall vigseln vara avgiftsfri. Syftet med ändringen är att skapa bättre möjligheter att erbjuda möjlighet till borgerlig vigsel även vid andra tidpunkter än under tjänstetid och på andra platser än på tjänstestället. Vigselförrättaren betalas ett särskilt arvode då förrättningen sker utom tjänstetid.

Arbetsgruppen föreslår vidare att lagen angående förmynderskap ändras så att Befolkningsregistercentralen har rätt att bevilja någon som i sin verksamhet fortgående behöver uppgifter ur registret över förmynderskapsärenden tillstånd att via en teknisk anslutning få uppgifter ur registret

Nyckelord

Befolkningsregistercentralen, Rättsregistercentralen, magistraten, borgerlig vigsel, registret över äktenskapsförord, gåvoregistret, registret över förmynderskapsärenden, testamente

Övriga uppgifter

Seriens namn och nummer Justitieministeriets arbetsgruppsbetänkanden 2003:10		ISSN 1458-6452	ISBN 952-466-157-8
Sidoantal	Språk finska	Pris 10,00 €	Sekretessgrad offentligt
Distribution Edita Prima Ab		Förlag Justitieministeriet	

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö asetti 13. päivänä helmikuuta 2003 Oikeusrekisterikeskuksen ja Väestörekisterikeskuksen työnjakoa rekisterien ylläpidossa selvittelevän työryhmän. Toimeksiannon mukaan työryhmän tehtävänä oli selvittää avioehtoasiain ja lahjoitusasiain rekisterien siirtämiseen Oikeusrekisterikeskukselta Väestörekisterikeskukselle liittyviä toimenpiteitä ja vaikutuksia, selvittää keinoja omavaraisuustodistuksen hankkimiseen liittyvän asiakaspalvelun parantamiseksi, selvittää lainsäädännön muutostarvetta Väestörekisterikeskuksen tietopalvelun parantamiseksi holhousrekisterin osalta sekä laatia edellä mainittujen osalta tarpeelliset säädösmuutosehdotukset. Työryhmä voi tehdä myös muita ehdotuksia rekisterihallinnon kokonaisuuden kehittämiseksi.

Lisäksi työryhmän tehtäväksi annettiin 19.5.2003 laatia ehdotus avioliittolain 16 §:n muuttamiseksi. Avioliittolakia olisi tarkoitus muuttaa siten, että siviilivihkimisestä voitaisiin periä maksu silloin, kun vihkiminen toimitetaan virka-ajan ulkopuolella. Muulloin vihkiminen oli-

si maksutonta. Muutoksen tarkoituksena olisi luoda paremmat mahdollisuudet siviilivihkimispalvelujen tarjoamiseksi myös muulloin kuin virka-aikana ja muualla kuin virkapaikalla.

Työryhmä ehdottaa, että säädetään uusi laki maistraattien eräistä henkilörekistereistä. Lakiin siirrettäisiin rekisterinpitoa koskevat säännökset, jotka tällä hetkellä ovat avioliittolaissa ja lahjanlupauslaissa. Lisäksi työryhmä ehdottaa, että lakiin otettaisiin säännökset valtakunnallisen testamenttirekisterin perustamisesta. Rekisteri mahdollistaisi vapaaehtoisen testamentin rekisteröimisen.

Työryhmä on selvittänyt omavaraisuustodistusta koskevan asiakaspalvelun kehittämistä ja työryhmän toimikauden aikana on jo ryhdytty palvelun parantamiseen tähtääviin toimenpiteisiin. Tämän lisäksi työryhmä esittää harkittavaksi, voitaisiinko lupahallinnossa luopua omavaraisuustodistusten vaatimisesta.

Työryhmä ehdottaa holhoustoimesta annetun lain muuttamista siten, että Väestörekisterikeskuksella olisi oikeus myöntää lupa saada teknisen käyttöyhteyden välityksellä tietoja holhousasioiden rekisteristä sellaiselle taholle, joka tarvitsee toiminnassaan jatkuvasti rekisterin tietoja.

Lisäksi työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti laatinut luonnoksen avioliittolain muuttamiseksi sekä tehnyt muita siviilivihkimispalvelujen kehittämistä koskevia ehdotuksia.

Työryhmän puheenjohtajana toimi apulaisjohtaja Tauno Aalto Oikeusrekisterikeskuksesta ja jäseninä hallitussihteeri Maaria Leskelä oikeusministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Terhi Lehtonen sisäasiainministeriöstä, kehityspäällikkö Olli Nieminen ja ylitarkastaja Juha Lempinen Väestörekisterikeskuksesta sekä henkikirjoittaja Rauno Partanen Hämeenlinnan maistraatista. Työryhmän sihteerinä toimi kehittämispäällikkö Hannu Mäkelä sisäasiainministeriöstä (1.4.2003 lukien henkikirjoittaja Raahen maistraatissa).

Työryhmä kokoontui 13 kertaa. Työryhmän työn yhteydessä on kuultu lainsäädäntöneuvos Markku Heliniä ja lainsäädäntöneuvos Leena Vettenrantaa oikeusministeriön lainvalmisteluosastolta.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa kunnioittaen mietintönsä oikeusministeriölle.

Helsingissä 31. päivänä lokakuuta 2003

Tauno Aalto

Maaria Leskelä Terhi Lehtonen

Olli Nieminen Juha Lempinen

Rauno Partanen Hannu Mäkelä

SISÄLLYSLUETTELO

1. YLEISTÄ **2**

2. AVIOEHTOASIOIDEN JA LAHJOITUSASIOIDEN REKISTERIT **2**

2.1. Rekisterien historiaa **2**

2.2. Lainsäädännöllinen toteutus **2**

2.3. Rekisterien käyttötarkoitus **3**

2.4. Tietojen julkisuus **3**

2.5. Kuulutusmenettely **4**

3. TESTAMENTTIEN REKISTERÖINTI **5**

3.1. Yleistä **5**

3.2. Testamentintekijän toimenpiteet testamentin säilymisen turvaamiseksi **6**

3.3. Euroopan neuvoston konventio testamentin rekisteröinnistä **7**

3.4. Työryhmän ehdotukset **7**

4. SIVIILIVIHKIMISPALVELUN KEHITTÄMINEN **8**

4.1. Yleistä **8**

4.2. Vihkimispalvelujen kehittämistarve **9**

4.3. Toteutusmahdollisuudet **9**

5. OMAVARAISUUSTODISTUKSET JA HOLHOUSASIOIDEN REKISTERI **10**

LIITE Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi maistraattien eräistä henkilörekistereistä sekä avioliittolain, lahjanlupauslain ja holhoustoimesta annetun lain muuttamisesta

1 YLEISTÄ

Maaliskuun alusta 2003 lukien siirrettiin käräjäoikeuksilta maistraateille avioehtosopimusten, avio-oikeuden poistamisvaatimusten, läheisten välisten lahjailmoitusten, osituskirjojen ja aviovarallisuussuhteeseen sovellettavaa lakia koskevien sopimusten rekisteröinnit. Rekisterinpitoa koskevia säännöksiä ei tässä yhteydessä muutettu.

Työryhmä ehdottaa, että vastuu rekisteritietojen ylläpidosta ja rekisterien teknisestä toimivuudesta siirrettäisiin oikeusministeriön hallinnonalalta sisäasiainministeriön hallinnonalalle. Rekisterinpitäjinä toimisivat Oikeusrekisterikeskuksen sijasta maistraatit ja vastuu rekisterien teknisestä toimivuudesta olisi valtioneuvoston asetuksella määrättävällä viranomaisella. Rekistereitä ja rekisteröintimenettelyä koskevat säännökset koottaisiin avioliittolaista ja lahjanlupauslaista nyt esitettävään uuteen lakiin maistraattien eräistä henkilörekistereistä. Tähän lakiin ehdotetaan samalla otettavaksi säännökset testamenttien vapaaehtoisesta rekisteröimisestä.

Työryhmän mietintöön sisältyy myös ehdotukset siviilivihkimispalvelujen kehittämiseksi, holhousasioiden rekisterin tietopalvelun parantamiseksi sekä omavaraisuustodistuksiin liittyvän asiakaspalvelun kehittämiseksi.

2. AVIOEHTOASIOIDEN JA LAHJOITUSASIOIDEN REKISTERIT

2.1 Rekisterien historiaa

Ennen avioehtoasioiden rekisterin perustamista avioehtosopimukset ja muut avioliittolaissa mainitut sopimukset ja ilmoitukset otettiin tuomioistuimen pöytäkirjaan ja oikeusministeriön velvollisuutena oli laatia näistä ilmoituksista vuotuinen luettelo virallisessa lehdessä kuulutettavaksi. Varsinainen rekisteri syntyi, kun tietoja alettiin toimittaa viralliseen lehteen tietoliikenneyhteyksin. Tiedonvälityksen toteuttamiseksi kuulutettavia tietoja alettiin tallettaa atk-järjestelmään. Vaikka atk-pohjainen rekisteri syntyi jo vuonna 1979, rekisteristä on säädetty ensi kerran vasta 1.1.1988 voimaan tulleessa avioliittoasetuksen muutoksessa, jolloin asetukseen otettiin säännökset avioehtoasioiden rekisterinpitäjästä sekä rekisteriin talletettavista tiedoista sekä tietojen luovuttamisesta.

Lahjoitusasioiden rekisteri on puolestaan perustettu vuonna 1992 samassa yhteydessä, kun puolisoiden väliset lahjoitukset tehtiin mahdolliseksi takaisinsaantia koskevan lainsäädäntöuudistuksen yhteydessä. Rekisteriä on sen perustamisesta lukien pidetty automaattisen tietojenkäsittelyn avulla.

2.2 Lainsäädännöllinen toteutus

Rekistereitä koskevia säännöksiä uudistettaessa on syytä samalla tarkastella henkilötietojen sääntelytapaa yleisemminkin siten, että erityisesti perustuslain ja henkilötietolain henkilörekistereille asettamat vaatimukset otetaan huomioon. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa rekisteröinnin tavoite, rekisteröitävien henkilötietojen sisältö, niiden sallitut käyttötarkoitukset, tietojen luovutettavuus ja tietojen säilytysaika sekä rekisteröidyn oikeusturva.

Sekä avioehtoasioiden rekisteriä että lahjoitusasioiden rekisteriä ja rekisteröintimenettelyä ja rekisteröinnin oikeudellisia vaikutuksia koskevat säännökset ovat nykyisin hajanaisesti eri laeissa ja asetuksissa. Esimerkiksi avioehtoasioiden rekisteriä koskevia säännöksiä on avioliittolain 35 §:n 4 momentis-

sa, 43 §:n 1 momentissa, 104 §:n 2 momentissa ja 135 §:n 2 ja 3 momenteissa sekä 105 ja 105a §:ssä ja avioliittoasetuksen 14 ja 15 §:ssä.

Työryhmä on tarkastellut säädösmuutosten toteuttamistapaa ensinnäkin siltä kannalta, että avioliittolakiin ja lahjanlupauslakiin tehtäisiin vain välttämättömät muutokset. Samalla asetuksista siirrettäisiin lain tasolle henkilötietojen käsittelyä koskevat säännökset perustuslain edellyttämällä tavalla. Näitä olisivat muun muassa säännökset, jotka koskevat rekisterinpitäjää ja sen tehtäviä, rekisteröitäviä henkilötietoja, niiden sallittuja käyttötarkoituksia ja tietojen luovutettavuutta.

Toisena vaihtoehtona työryhmä on selvittänyt mahdollisuutta siihen, että avioliittolaista ja lahjanlupauslaista sekä niihin liittyvistä asetuksista siirrettäisiin säännökset erilliseen maistraattien henkilörekistereitä koskevaan lakiin. Rekisteröitävästä asiatyypistä ja rekisteröinnin oikeusvaikutuksista säädettäisiin edelleenkin avioliittolaissa ja lahjanlupauslaissa, joissa olisi viittaus uuteen rekisterilakiin. Rekisterilain tarkoittamat rekisterit olisivat itsenäisiä, mutta laissa säädettäisiin yhteisin säännöksin myös rekistereitä koskevista yleisistä asioista kuten rekisterinpitäjästä ja muista viranomaisista sekä niiden tehtävistä ja vastuista. Kunkin rekisterin käyttötarkoitus määriteltäisiin selvyyden vuoksi erikseen. Lisäksi lakiin olisi myöhemmin mahdollista lisätä säännöksiä muista henkilörekistereistä, joiden ylläpitäjinä maistraatit toimivat tai mahdollisesti tulevat toimimaan.

> *Työryhmä ehdottaa, että kaikki avioehtoasioiden rekisteriä ja lahjoitusasioiden rekisteriä koskevat säännökset koottaisiin erilliseen maistraattien eräistä henkilörekisteristä annettavaan lakiin. Näin rajoitettaisiin avioliittolain ja lahjanlupauslain laajenemista rekisteriteknisillä säännöksillä. Todennäköistä myös on, että erillislaissa säännöksiä olisi jatkossa helpompi hallita kokonaisuutena. Lisäksi erillislaissa olisi myöhemmin mahdollista säätää myös muista maistraattien ylläpitämistä henkilörekistereistä.*

2.3 Rekisterien käyttötarkoitus

Avioehtoasioiden rekisterin tarkoituksena on avioliittolain mukaan tietojen saattaminen julkisiksi. Lisäksi tiedon rekisteröintiin liittyy oikeusvaikutuksia. Esimerkiksi avioehtosopimus tulee päteväksi vasta, kun se on rekisteröity avioehtoasioiden rekisteriin. Myös lahjoitusasioiden rekisterin pitämisen tarkoituksena on saattaa läheisten välisiä irtaimen omaisuuden lahjoituksia koskevat tiedot julkisiksi. Lahjoituksen rekisteröinnillä on myös oikeudellinen vaikutus, vaikka irtaimen omaisuuden lahjoitus ei ole määrämuotoinen oikeustoimi eikä rekisteröinti ole lahjoituksen pätevyyden edellytys. Lahjoituksen rekisteröimisen tarkoituksena on suojata lahjansaajaa lahjanantajan velkojia vastaan konkurssi- tai ulosmittaustapauksissa. Rekisteröinnistä alkaa kulua takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa ja ulosottolaissa tarkoitettu määräaika, jonka kuluttua lahjoitusta ei voida enää peräyttää lahjanantajan omaisuuteen kohdistuvassa pakkotäytäntöönpanossa.

> *Työryhmä ehdottaa, että lakiin otetaan nykyistä tarkemmat säännökset rekisterien käyttötarkoituksesta.*

2.4 Tietojen julkisuus

Kuten edellisessä kohdassa on todettu, avioehtoasioiden rekisterin ja lahjoitusasioiden rekisterin tarkoituksena on saattaa tiedot julkisiksi. Julkisuuden on katsottu tarkoittavan, että kenellä tahansa on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada tietoja rekisteriin merkityistä tiedoista. Tiedon pyytäjän ei tarvitse myöskään ilmoittaa tiedon käyttötarkoitusta. Käytännössä avioehtoasioiden ja lahjoitusasioiden rekistereissä ei ole tietoja, jotka olisivat viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaan

salassa pidettäviä. Työryhmä ei ole tämän vuoksi nähnyt tarpeelliseksi esittää rajoitettavaksi rekisteritietojen julkisuutta.

Rekisteröintiin liittyvien asiakirjojen osalta julkisuuskysymys on ongelmallisempi, sillä voimassa olevat säännökset antavat mahdollisuuden erilaisille tulkinnoille. Esimerkiksi avioliittolain mukaan avioehtoasioiden rekisterin tarkoituksena on saattaa tiedot julkisiksi, jolloin jää epäselväksi, tarkoitetaanko tällä rekisteritietojen lisäksi myös asiakirjoja. Julkisuuslain mukaan henkilön kokonaisvarallisuutta koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä.

Erityisesti osituskirjoissa on aina tarkka kuvaus puolisoiden taloudellisesta asemasta varoineen ja velkoineen. Asiakirjassa olevia tietoja on siis pidettävä julkisuuslain 24 §:n 23-kohdan perusteella salassa pidettävinä tietoina. Myös avioehtosopimuksissa saattaa olla kattavia ja yksityiskohtaisia tietoja henkilöiden taloudellisesta asemasta tai muista yksityiselämän piiriin kuuluvista seikoista. Vaikka avioehtoasioiden ja lahjoitusasioiden rekisterien tavoitteena on tietojen julkisuus, tulee julkisuuden toteutumista tarkastella suhteessa muihin perustuslaissa säädettyihin perusoikeuksiin. On myös otettava huomioon, että julkisuusperiaate on säädetty viranomaistoiminnan avoimuuden ja laillisuusvalvonnan sekä kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi. Näiden tavoitteiden toteutumisen kannalta voidaan pitää tarpeettomana sitä, että kaikilla olisi rajoitukseton oikeus saada tietoja yksityisluontoisista asiakirjoista ilman perusteltua syytä.

Lisäksi on otettava huomioon, että esimerkiksi avioehtosopimusten osalta rekisteröinti on sopimuksen pätevyyden edellytys eikä sopijapuolilla ole harkintavaltaa sen suhteen, toimittaako avioehtosopimuksen maistraattiin vai ei. Sopimuksella on merkitystä vain puolisoiden tai näiden perillisten välisessä oikeussuhteessa ja vasta ositusperusteen synnyttyä. Aviovarallisuusuudistuksen jälkeen avioehtosopimuksella ei ole enää ollut sivullissuhteissa sitä merkitystä, mikä sillä aikaisemman lain mukaan oli. On myös mahdollista, että avioehtosopimuksen ja osituskirjan rajoitukseton julkisuus saattaisi vaikuttaa siihen, minkä sisältöisenä sopimus laaditaan.

Työryhmän käsityksen mukaan asiakirjojen julkisuudesta tulisi säätää täsmällisemmin. Perustuslain mukaista olisi, että säännökset antaisivat mahdollisimman hyvin rekisteröidylle suojaa hänen yksityiselämäänsä koskevissa asioissa. Toisaalta julkisuuden toteutumista ei tulisi rajoittaa enempää kuin se on välttämätöntä, ja erityisesti velkojien tiedonsaantimahdollisuudet tulisi turvata.

> *Työryhmä pitää tarpeellisena uudistaa tietojen julkisuutta ja luovuttamista koskevat säännökset siten, että niissä otetaan nykyistä tarkemmin huomioon myös yksityiselämän suojaa koskevat periaatteet. Samalla tulee turvata tiedonsaantioikeus niille, jotka tarvitsevat tietoja myös julkisuuslain mukaan salassa pidettävistä tiedoista.*

2.5. Kuulutusmenettely

Avioliittoasetuksen ja lahjoitusten rekisteröimisestä ja kuuluttamisesta annetun asetuksen mukaan Oikeusrekisterikeskuksen on huolehdittava osituskirjoja ja lahjoituksia koskevien kuulutusten julkaisemisesta virallisessa lehdessä. Kuulutuksia on julkaistu neljännesvuosittain. Osituskirjoista julkaistaan kuulutuksessa puolisoiden nimet ja kotikunnat. Lisäksi kuulutuksesta käy ilmi osituskirjan laatimispäivä, rekisteröintipäivä sekä osituskirjan rekisteröineen maistraatin nimi. Lahjoitusta koskevasta kuulutuksesta käy puolestaan ilmi lahjanantajan nimi ja kotipaikka, lahjansaajan nimi, lahjan kohde sekä päivä, jona ilmoitus on tehty ja ilmoituksen vastaanottaneen maistraatin nimi.

Työryhmä on ottanut tarkastelun kohteeksi osituskirjojen ja lahjoitusten kuuluttamistarpeen. Kuuluttamisen merkitys on vähentynyt muiden tiedonvälitystapojen yleistymisen johdosta. Avioliittolain tarkoittamia sopimuksia ja ilmoituksia koskevat kuulutusmenettelyt uudistettiin 1.7.1994 voimaan tulleel-

la lailla. Tässä yhteydessä avioliittolaista poistettiin kuuluttaminen avioehtosopimuksia ja avio-oikeuden poistamisilmoituksia koskevin osin sekä avioliittolain voimaanpanosta annetun lain tarkoittaman pesäerotuomion ja eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain tarkoittamien ilmoitusten osalta. Lakia koskevassa hallituksen esityksessä kuuluttamista pidettiin mainittujen asiaryhmien osalta tarpeettomana, koska velkojat saavat oikeuksiensa valvomiseksi tarvitsemansa tiedot avioehtoasioiden rekisteristä kirjallisesti, puhelimitse tai teknisen käyttöyhteyden välityksellä. Vaikka kuuluttamista virallisessa lehdessä pidettiin erityisesti yksityiselle kansalaiselle jonkin verran helpompana kuin rekisterin tietojen seurantaa, kuuluttamisesta luopumista puolsivat taloudelliset syyt. Kahdenkertaisen järjestelmän ylläpitämistä ei pidetty tämän vuoksi enää aiheellisena. Sen sijaan osituskirjan kuuluttamistarvetta perusteltiin sillä, että osituskirjoja rekisteröitiin erittäin vähän suhteessa siihen, kuinka paljon avioliittoja purkautuu vuosittain avioeron tai puolison kuoleman johdosta. Rekisteröitävien osituskirjojen määrän arvioitiin viittaavan siihen, että ositukseen liittyvä lahjoitus nimenomaan halutaan turvata takaisinsaannilta. Tämän vuoksi osituskirjojen kuuluttamista koskevat säännökset jätettiin voimaan. Samassa yhteydessä päädyttiin ratkaisuun, että aviopuolisoiden välisiä lahjoituksia koskevat ilmoitukset kuulutetaan edelleen virallisessa lehdessä. Tätä valintaa perusteltiin sillä, että velkojien suojan kannalta on perusteltua, että puolisoiden väliset lahjoitukset julkistetaan samalla tavoin kuin muutkin läheisten väliset lahjoitukset.

Oikeusrekisterikeskus voi myöntää oikeuden teknisin käyttöyhteyksin saada tietoja rekistereistä. Tietopalvelu on toteutettavissa selaimeen perustuvan käyttöliittymän kautta. Voidaan myös arvioida, että osituksia ja lahjoituksia koskevia tietoja seuraavat aktiivisimmin ne tahot, joiden toimintaan näillä oikeustoimilla on merkitystä. Tästä syystä on todennäköistä, että velkojan intressissä on löytää rekisteröityjä osituksia tai lahjoituksia koskevat tiedot mahdollisimman yksinkertaisin keinoin. Selaimeen perustuvan käyttöliittymän kautta tiedon saanti on nykyisin helppoa, joten voidaan olettaa, että velkojien tiedonsaantimahdollisuudet eivät heikkene, vaikka kuuluttamismenettelystä luovuttaisiin.

Yhteenvetona voidaan todeta, että kuuluttamisen voitaisiin katsoa olevan tarpeen, jos velkojat tavoitettaisiin sillä paremmin kuin vaihtoehtoisin menetelmin. Vuosittain kuulutetaan noin 200 osituskirjaa ja lahjoitusta, mistä aiheutuu noin 15 000 euron menoerä. Koska lahjoitusasioiden rekisterin tiedot ovat saatavissa vaivattomasti selaimeen perustuvan käyttöliittymän kautta ja lisäksi rekisterin tietoja voidaan saada rekisteristä otteina ja puhelimitse, on kuuluttamisen merkitys tietojen julkisuuteen saattamiskeinona edelleen vähentynyt. Lisäksi kuuluttamisen nykyisenlaiseen julkistamistapaan liittyy periaatteellisia ongelmia ottaen huomioon yksityiselämän suojaa koskevat säännökset.

> *Työryhmä esittää, että kuuluttamismenettelystä luovuttaisiin, koska kuulutuksella julkaistavista tiedoista on mahdollista saada tietoja helposti selaimeen perustuvan käyttöliittymän avulla, puhelimitse tai kirjallisesti.*
>
> *Työryhmä esittää lisäksi, että avioehtoasioiden rekisteriä ja lahjoitusasioiden rekisteriä uudistetaan teknisesti siten, että tietopalveluna on mahdollisuus saada tietoja tietyltä aikaväliltä.*

3. TESTAMENTTIEN REKISTERÖINTI

3.1 Yleistä

Testamenttisaanto on Suomen jäämistöoikeudessa lakimääräisen perimyksen ohella toinen tärkeä saantomuoto. Testamenttien yleisyydestä tai sen kehityssuunnasta ei ole tieteellisesti tutkittua tietoa. Julkisuudessa on kuitenkin esitetty arvioita, että testamenttien määrä on voimakkaassa kasvussa. Oikeuskir-

jallisuudessa (Aulis Aarnio – Urpo Kangas: Suomen jäämistöoikeus II) on vuonna 1994 tehtyyn otantaan perustuen arvioitu, että joka neljäs perittävä on määrännyt omaisuudestaan testamentilla. Samassa teoksessa esitetään arvio, että vuosittain tehdään 14 000 – 16 000 testamenttia ja että testamentin tekeminen on yleisempää varakkaamman kansanosan keskuudessa. Eräissä maistraateissa syksyllä 2003 perukirjan osakastietojen vahvistamisasioista tehdyn otannan perusteella todettiin, että testamentti on keskimäärin 41 %:ssa perukirjoista. Koska vuosittain kuolee noin 50 000 ihmistä, testamenttien merkitys jäämistöoikeudessa on erittäin suuri. Testamentin merkitystä perimysmuotona tullee edelleen lisäämään muun muassa kansalaisten varallisuuden kasvu, monimutkaistuneet perhesuhteet, kansainvälistyminen, avioliittojen määrän vähentyminen, avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten osuuden kasvu sekä kansalaisten kasvava halu määrätä jäämistöstään testamentilla.

Testamentin tekemisestä, peruuttamisesta ja muodosta säädetään perintökaaressa. Pääsäännön mukaan testamentti on pätevä silloin, kun se on tehty kirjallisesti kahden esteettömän todistajan ollessa yhtä aikaa läsnä ja kun todistajat ovat todistaneet testamentintekijän allekirjoituksen oikeaksi. Tietyin edellytyksin myös suullinen tai omakätinen todistajitta tehty testamentti voi olla pätevä.

3.2. Testamentintekijän toimenpiteet testamentin säilymisen turvaamiseksi

Vaikka perintökaaressa ei ole säännöksiä testamentin tallettamisesta tai rekisteröinnistä, tuomioistuimet ovat käytännössä ottaneet vastaan testamentteja tallettamistarkoituksessa. Tallettamiseen on aiemmin liittynyt todistajien kuulustuttaminen vastaisen varalle. Todistajien kuulemisen tarkoituksena on ollut, että testamentin sisältö tai pätevyys voitaisiin selvittää, jos todistajat kuolisivat ennen testamentintekijää. Todistajien kertomusten pöytäkirjaan ottaminen on nykyisin harvinaista. Sen sijaan testamentin tallettaminen on edelleen säilynyt jonkin verran käytettynä testamentin säilyttämistapana. Viime vuosina käräjäoikeuksiin on talletettu runsaat sata testamenttia vuosittain. Tallettaminen tapahtuu käytännössä sitten, että käräjäoikeudet merkitsevät testamentin tallettamista koskevan asian omaan diaariinsa ja ottavat arkistoon jäljennöksen testamentista. Alkuperäinen testamentti palautetaan testamentintekijälle. Käräjäoikeuteen talletettu testamenttiasiakirja on julkinen, ellei julkisuuslaista muuta johdu.

Testamentin säilymistarkoituksessa testamentintekijä voi säilyttää testamenttia myös pankin tallelokerossa tai tehdä testamentista useampia alkuperäiskappaleita. Toistekappale on voitu antaa säilytettäväksi muun henkilön haltuun. Myös maistraateille tehdään toistuvasti tiedusteluja mahdollisuudesta rekisteröidä tai tallettaa testamentti.

Oikeuskäytännössä ongelmalliseksi on osoittautunut se, että alkuperäisiä testamenttiasiakirjoja laaditaan useana kappaleena testamentin säilymisen turvaamiseksi. Oikeuskirjallisuudessa on myös arvioitu, että esimerkiksi useamman alkuperäisen testamenttiasiakirjan laatiminen voi vaikuttaa testamentin peruuttamista koskevassa asiassa todistustaakan jakautumiseen siten, että testamentin saajan todistamisvelvollisuus kevenee kaksoiskappaleen olemassaolon johdosta. Vaikka kaksoiskappaleella ei olisikaan näin vahvaa vaikutusta todistustaakan jakautumiseen, on sekä testamentintekijän tahdon toteutumisen että testamentinsaajan oikeusturvan kannalta tärkeää, että testamentin säilymiseen tarkoittavien toimenpiteiden vaikutuksista ei ole olemassa virheellisiä käsityksiä.

Oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa on lähtökohtaisesti oletettu, että hävinnyt testamentti on peruutettu. Testamentin tallettamisella käräjäoikeuteen on ollut vain yhdessä muun todistusaineiston kanssa merkitystä testamentin peruuttamisolettaman kumoamisessa. Tallettamisesta huolimatta testamentin olemassaoloa ja peruuttamista arvioidaan kokonaisharkinnan perusteella ottaen huomioon testamentin tekemisen ja tallettamisen sekä testamentintekijän kuolinhetken väliset tapahtumat, erityisesti testamentintekijän käyttäytyminen ja hänen toimenpiteensä.

3.3 Euroopan neuvoston konventio testamentin rekisteröinnistä

Euroopan neuvosto on vuonna 1972 hyväksynyt konvention (jäljempänä testamenttikonventio), jonka mukaan kaikkiin neuvoston jäsenmaihin tulisi perustaa samojen periaatteiden mukaiset kansalliset testamenttirekisterit. Testamenttikonventio on avoin muillekin kuin Euroopan neuvoston jäsenmaille. Testamenttikonventio on tullut voimaan 1976, ja tällä hetkellä sen on ratifioinut kymmenen maata. Lisäksi sen on allekirjoittanut kolme maata.

Testamenttikonvention mukaan kukin sopimusvaltio voi perustaa konvention säännösten mukaisen testamenttirekisterin, jonka tarkoituksena on, että testamentintekijän kuoleman jälkeen rekisteristä voitaisiin selvittää, onko henkilö ylipäänsä tehnyt testamenttia ja mistä testamentti on löydettävissä. Perustelujen mukaan tarkoituksena on erityisesti ollut, että vieraassa maassa asuneen henkilön jälkeen olisi mahdollisimman vaivattomasti löydettävissä henkilön tässä maassa mahdollisesti tekemä testamentti.

Sopimusvaltio voi vapaasti päättää mitä tietoja rekisteriin merkitään. Rekisteriin on kuitenkin merkittävä vähintään tiedot testamentintekijän nimestä, syntymäajasta ja –paikasta sekä osoitteesta tai asuinpaikasta. Lisäksi rekisteriin on ilmoitettava asiakirjan laatu ja päiväys sekä notaarin, viranomaisen tai testamentin vastaanottaneen henkilön nimi ja osoite. Nämä tiedot on rekisteröitävä siinä muodossa, kuin sopimusvaltio päättää. Sopimusvaltio päättää myös rekisteröinnin keston.

Testamentintekijän kansalaisuus tai asuinpaikka ei vaikuta testamentin rekisteröintiin. Testamentti on mahdollista rekisteröidä muussakin sopimusvaltiossa. Rekisteröinti tapahtuu testamenttikonvention 3 artiklassa mainitun toimielimen kautta. Testamentin rekisteröinnille ei tarvitse esittää perustetta. Ainoa edellytys rekisteröinnille on, että testamentti on jo rekisteröity siinä maassa, jossa testamentti on tehty tai talletettu.

Testamenttikonvention mukaan rekisteröity testamentti on salainen testamentintekijän kuolemaan asti. Tästä poikkeuksena on kahden tai useamman henkilön yhteinen testamentti, joka tulee julkiseksi jo yhden testamentintekijän kuoltua. Konvention 8 artiklan mukaan testamentintekijän kuoltua kenellä tahansa on oikeus saada tietoja rekisteristä esitettyään selvityksen henkilön kuolemasta.

3.4.Työryhmän ehdotukset

Koska testamenttien merkitys jäämistöoikeudellisena saantomuotona on kasvamassa ja koska testamentilla määrättävän omaisuuden suuruudet ovat todennäköisesti myös kasvamassa, on perusteltua ottaa harkittavaksi tulisiko valtion tarjota palvelu, jolla turvattaisiin tiedon säilyminen tehdystä testamentista, tai jopa testamentin tallettamispalvelu, jolla testamentintekijä voisi estää testamentin tuhoutumisen joko vahingossa tai tahallisesti.

Työryhmä pitää lisäksi ongelmallisena sitä, että lainsäädännöstä puuttuu säännökset testamentin talletamisesta tai rekisteröinnistä ja sen oikeusvaikutuksista. Kansalaisilla voi olla virheellinen käsitys testamentin käräjäoikeuteen tallettamisen merkityksestä. Voidaan esimerkiksi luulla, että tallettaminen pitää testamentin voimassa, vaikka alkuperäinen testamentti katoaa tai tuhoutuu. Testamentin rekisteröinnistä säätäminen selventäisi tilannetta.

Testamenttien rekisteröinnin yhtenä tavoitteena tulisi olla, että rekisteröinnistä tulisi luoda luonteva osa testamentin laatimisprosessia ja että tähän viranomaisrekisteriin talletettaisiin merkittävästi enemmän testamentteja kuin nykyisin käräjäoikeuksiin talletetaan. Samalla rekisterin käyttöarvo kasvaisi. Rekisteröintimenettely voisi pitemmän aikavälin kuluessa myös korvata vaihtoehtoisia testamentin säilyttämistapoja ja sen myötä edistää yhdenmukaisen tallettamiskäytännön kehittymistä. Testamentin säilymistarkoituksen lisäksi rekisterillä olisi tietopalvelumerkitys, sillä henkilön kuoleman jälkeen perillisten olisi vaivatonta selvittää, oliko perittävä rekisteröinyt testamenttia ja missä testamenttia säilytetään.

Rekisterin käytettävyys liittyisi siis kiinteästi myös testamentintekijän kuoleman jälkeiseen pesänselvitysmenettelyyn.

Yksi rekisterin ongelmallisimmista kohdista on kysymys alkuperäisen testamenttiasiakirjan tai sen jäljennöksen tallettamisesta rekisteröinnin yhteydessä sekä tämän tallettamisen oikeudellisesta merkityksestä. Alkuperäisen testamentin tallettamiseen liittyy erityisesti se, että perintökaaren säännösten mukaan testamentti on vapaamuotoisestikin peruutettavissa. Testamentin jäljennöksen tallettamisesta säätäminen saattaisi puolestaan muuttaa näyttötaakkaa testamentin olemassaoloa koskevassa riita-asiassa tavalla, jota tämän työryhmän työn puitteissa ei ole mahdollisuutta arvioida. Työryhmä pitää tarkoituksenmukaisempana, että mahdollisuutta alkuperäisen testamentin tai sen jäljennöksen tallettamiseen sekä muita tähän aiheeseen liittyviä kysymyksiä selvitettäisiin tarkemmin perintökaaren kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Rekisterin tietojen julkisuudesta olisi tarpeen ottaa lakiin yksityiskohtaiset säännökset. Jos testamentin rekisteröintiä koskevat tiedot olisivat julkisia, testamentintekijään voisi kohdistua painostusta testamentin muuttamiseksi tai peruuttamiseksi. Julkisuus voisi siis vähentää rekisterin käyttöä siihen tarkoitukseen, mihin se olisi perustettu. Tämän vuoksi tiedot olisivat salassa pidettäviä testamentintekijän eläessä. Testamentintekijän kuoleman jälkeen salassapidolle ei enää olisi perustetta.

> *Työryhmä esittää, että testamenttien rekisteröinti tehdään mahdolliseksi lakisääteisenä, mutta samalla vapaaehtoisena palveluna. Valtakunnalliseen rekisteriin merkittäisiin tieto testamentista ja sen säilyttämispaikasta. Tiedot olisivat salassa pidettäviä testamentintekijän kuolemaan asti. Rekisterin periaate olisi pitkälle yhteneväinen Euroopan neuvoston testamenttikonvention kanssa.*
>
> *Työryhmä ehdottaa lisäksi, että perintökaaren kokonaisuudistuksen yhteydessä selvitetään mahdollisuutta siihen, että rekisteröinnin lisäksi testamentintekijöille tarjottaisiin myös testamentin säilyttämispalvelua. Samalla olisi mahdollista selvittää voisiko maistraatissa toimiva julkinen notaari toimia yksin testamentin todistajana, säilyttäjänä ja rekisteröijänä.*

4. SIVIILIVIHKIMISPALVELUJEN KEHITTÄMINEN

4.1. Yleistä

Avioliittolain mukaan avioliittoon vihkiminen toimitetaan sukulaisten tai muiden todistajien läsnäollessa joko kirkollisena tai siviilivihkimisenä. Siviilivihkimisen ovat velvollisia toimittamaan laamanni ja käräjätuomari sekä henkikirjoittaja. Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain mukaan parisuhteen rekisteröi siviilivihkimisen toimittamiseen oikeutettu viranomainen. Avioliittoasetuksen mukaan siviilivihkiminen on toimitettava vihkijän toimitiloissa, mutta voidaan toimittaa myös kotona tai muussa paikassa, jos vihkijä ja kihlakumppanit ovat siitä keskenään sopineet.

Viime vuosina siviilivihkimisten määrä on kasvanut voimakkaasti. Kun esimerkiksi vuonna 1995 siviilivihkimisiä oli 5 140, vuonna 2002 niitä oli jo noin 9 000. Samalla myös siviilivihkimisten suhteellinen osuus kaikista vihkimisistä on kasvanut noin 21 %:sta yli 34 %:iin.

4.2. Vihkimispalvelujen kehittämistarve

Yhä useammin siviilivihkimisiä halutaan toimitettavaksi viikonloppuisin ja muualla kuin maistraattien tai käräjäoikeuksien toimitiloissa. Näiltä osin kysyntä on huomattavasti suurempaa kuin mihin maistraatit ja käräjäoikeudet ovat resurssiensa puitteissa pystyneet vastaamaan. Vihkimisten sijoittuminen viikonloppuihin tai arkipyhiin on ongelmallista, sillä vihkimiseen käytetyn vapaa-ajan antaminen käytettäväksi muuna virka-aikana aiheuttaa muiden töiden ruuhkautumista, koska virastolla ei ole käytännössä mahdollisuutta teettää tänä aikana kertyviä töitä muilla työntekijöillä. Näin ollen vapaa-ajan antaminen ei ole toimiva ratkaisu asiaan. Ongelmaksi on koettu myös se, että vihkimisestä sopineella siviilivihkijällä ei ole käytettävissään sijaista, jos hän esimerkiksi sairauden takia olisi estynyt hoitamaan tehtävää.

Hyvin toimiva palvelu edellyttäisi tasapainoa kysynnän ja tarjonnan välillä. Kysyntää on oletettavasti rajoittanut tietoisuus siitä, että palvelua ei ole saatavilla. Yleisesti voidaan arvioida, että jos palvelua aletaan aktiivisesti tarjota, kysynnän määrä tulee piilokysynnän purkautumisen ja tarjonnan kasvamisen johdosta entisestään kasvamaan.

4.3 Toteutusmahdollisuudet

Palvelun toteuttaminen edellyttäisi, että maistraattien ja käräjäoikeuksien yhteistyötä tiivistetään. Vihkijöiden vapaaehtoisuuteen perustuva yhteistyö olisi todennäköisesti toimivin siten, että kunkin alueen maistraatit ja käräjäoikeudet sopisivat paikallisesti esimerkiksi vuodeksi etukäteen ne viikonloput, joina vihkimisiä toimitetaan ja myös näille päiville vastuullisen vihkijän sekä varallaolijan. Koska vihkijöillä ei olisi vihkimisiin velvollisuutta, palvelun tuottamien edellyttäisi myös, että vihkijöille maksettaisiin riittävä korvaus virkavelvollisuuden ylittävästä työstä.

Todennäköisesti virka-ajan ulkopuoliset vihkimiset toimitettaisiin enimmäkseen muualla kuin viraston toimitiloissa. Tämä voi rajoittaa palvelun tarjontaa, sillä vihkimispaikkojen välisten etäisyyksien vuoksi vihkijä ei ehkä voisi toimittaa useita vihkimisiä päivässä. Tämän vuoksi onkin harkittava myös sitä vaihtoehtoa, että vihkijät määrittäisivät etukäteen erikseen sellaiset viikonloput, jolloin vihkimiset toimitetaan viraston toimitiloissa, ja erikseen olisi myös määritelty myös ne viikonloput, jolloin vihkimisiä voidaan toimittaa asiakkaiden toivomissa paikoissa. Vaikka päivät ja paikat olisi etukäteen määrätty, vihkijä voisi aina sopia asiakkaiden kanssa muustakin järjestelystä.

> *Työryhmä esittää, että avioliittoon vihkiminen säilyisi maksuttomana ja siviilivihkijän virkavelvollisuuteen perustuvana palveluna silloin, kun vihkiminen toimitetaan vihkijän virkapaikalla normaalina virastotyöaikana. Tämän lisäksi avioliittolakiin tulisi ottaa säännös, joka mahdollistaa palvelun tarjoamisen myös virastotyöajan ja virkapaikan ulkopuolella maksullisena palveluna vihkijän ja kihlakumppaneiden välisin sopimuksin. Vihkijälle tulisi maksaa vihkitoimituksista riittävä palkkio ja kulujen korvaus.*
>
> *Palvelun toteuttamiseksi alueellista yhteistyötä maistraattien ja käräjäoikeuksien kesken tulisi lisätä, jotta palvelun tuottaminen ei kohtuuttomasti rajoita yksittäisen virkamiehen oikeutta viikonloppuvapaan pitämiseen.*

5. OMAVARAISUUSTODISTUKSET JA HOLHOUSASIOIDEN REKISTERI

Omavaraisuustodistusten hankkiminen on tullut monimutkaisemmaksi vuonna 1999 voimaan tulleen holhouslainsäädännön uudistamisen yhteydessä. Nykyisin asiakkaan on omavaraisuustodistuksen saadakseen hankittava maistraatista ote holhousasioiden rekisteristä sekä Oikeusrekisterikeskuksesta tai käräjäoikeudesta todistus siitä, että henkilö ei ole konkurssissa. Omavaraisuustodistuksia tarvitaan yleisimmin lupahallinnossa kuten liikennelupaa lääninhallitukselta haettaessa.

Oikeusrekisterikeskus on myöntänyt jo aiemmin kaikille lääninhallituksille oikeuden saada konkurssi- ja yrityssaneerausrekisterin tietoja teknisen käyttöyhteyden avulla. Työryhmässä käydyn keskustelun perusteella Oikeusrekisterikeskus on lähettänyt lääninhallituksille 1.10.2003 kirjeen, jossa esitetään, että myönnettyä käyttöoikeutta käytettäisiin erityisesti lupahallinnossa.

Työryhmän puheenjohtaja on ollut jäsenenä myös oikeusministeriön asettamassa "Konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteri sekä julkiset haasteet" -työryhmässä. Työryhmässä hän on esittänyt harkittavaksi, että konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteriä koskevia säännöksiä muutettaisiin siten, että maistraatit voisivat antaa konkurssi- ja yrityssaneerausrekisterin sekä holhousasioiden rekisterin tietojen perusteella omavaraisuustodistuksia. Ehdotetun uuden konkurssilain 13 §:n (HE 26/2003 vp) mukaan konkurssiin asetetun velallisen kelpoisuutta johonkin toimeen tai tehtävään koskevat rajoitukset olisivat voimassa konkurssin alkamisen ja pesäluettelon vahvistamisen välisen ajan. Jollei toisin säädettäisi, rajoitukset olisivat voimassa enintään neljä kuukautta konkurssin alkamisesta. Nykyisin rajoitukset ovat voimassa konkurssin alkamisesta konkurssin päättymiseen eli konkurssituomioon saakka. Ehdotetun uuden konkurssilain mukaiset velallisen toimimiskelpoisuutta koskevat rajoitukset olisivat siten voimassa huomattavasti nykyistä lyhyemmän ajan. Monissa tapauksissa konkurssin oikeusvaikutukset tässä yhteydessä päättyisivät jo lupa-asian käsittelyn aikana. Koska konkurssitiedoilla ei käytännössä olisi merkitystä lupahallinnossa, työryhmässä ei pidetty tarpeellisena käsitellä ehdotusta, jonka mukaan konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteriä koskevaan lakiin otettaisiin säännös maistraatin oikeudesta antaa rekisterien perusteella omavaraisuustodistuksia tai muita otteita.

Oikeusrekisterikeskus on tehnyt 1.10.2003 liikenne- ja viestintäministeriölle esityksen liikennelupia koskevien säännösten muuttamisesta siten, että omavaraisuustodistuksen vaatimisesta luovuttaisiin kokonaan. Liikenne- ja viestintäministeriössä asiaa harkitaan tarkemmin, kun lähitulevaisuudessa liikennelupia koskevia säännöksiä myös muiden syiden johdosta tarkistetaan. Liikennelupa-asiat ovat lukumäärältään suurin asiaryhmä, joissa edellytetään omavaraisuuden osoittamista.

Työryhmässä on pohdittu eräänä ratkaisuvaihtoehtona yhteispalvelulain soveltamista siten, että Oikeusrekisterikeskus oikeuttaisi maistraatit antamaan konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteristä otteita tai todistuksia. Työryhmän työskentelyn aikana sisäasiainministeriössä on ollut valmisteltavana yhteispalvelulakia koskeva uudistus, mistä johtuen työryhmällä ei ole ollut mahdollisuutta ottaa asiaan tarkemmin kantaa.

Työryhmän valmistelemaan hallituksen esitykseen sisältyy ehdotus holhoustoimesta annetun lain muuttamiseksi siten, että holhousasioiden rekisterin tietoja voidaan luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla. Tällä tavoin lupahallinnon viranomainen voisi saada tarvitsemansa tiedot selaimeen perustuvan käyttöliittymän kautta.

> *Työryhmä esittää harkittavaksi, voitaisiinko lupahallintoa koskevassa lainsäädännössä luopua omavaraisuustodistusten vaatimisesta. Jos viranomainen tarvitsee tietoja, sen tulisi hankkia ne itse valtakunnallisista rekistereistä.*
>
> *Työryhmä ehdottaa lisäksi holhoustoimesta annetun lain muuttamista siten, että Väestörekisterikeskuksella olisi oikeus myöntää lupa saada teknisen käyttöyhteyden välityksellä tie-*

toja holhousasioiden rekisteristä sellaiselle taholle, joka tarvitsee toiminnassaan jatkuvasti rekisterin tietoja.

SISÄLLYSLUETTELO **LIITE**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ ... 3

YLEISPERUSTELUT ... 4

1. Johdanto ... 4

2. Nykytila ... 5

2.1. Avioehtoasioiden rekisteri ... 5

2.1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö ... 5

2.1.2. Nykytilan arviointi ... 7

2.2. Lahjoitusasioiden rekisteri ... 9

2.2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö ... 9

2.2.2. Nykytilan arviointi ... 10

2.3 Testamenttien rekisteröinti ... 11

2.3.1. Lainsäädäntö ja käytäntö ... 11

2.3.2. Nykytilan arviointi ... 11

2.4. Siviilivihkiminen ... 12

2.4.1. Lainsäädäntö ja käytäntö ... 12

2.4.2. Nykytilan arviointi ... 12

2.5. Laki holhoustoimesta ... 13

2.5.1. Lainsäädäntö ja käytäntö ... 13

2.5.2. Nykytilan arviointi ... 13

3. Kansainvälinen vertailu ... 13

3.1. Testamenttien rekisteröinti ... 13

3.1.1. Euroopan neuvoston konventio testamenttien rekisteröinnistä ... 13

3.1.2. Testamenttien rekisteröinnistä eräissä maissa ... 14

3.2. Siviilivihkiminen Pohjoismaissa ... 16

4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset ... 17

4.1. Laki maistraattien eräistä henkilörekistereistä ... 17

4.2. Avioehtosopimuksen rekisteröintimenettely ... 18

4.3. Siviilivihkiminen ... 18

4.4. Laki holhoustoimesta ... 18

5. Esityksen vaikutukset 18

5.1. Henkilöstövaikutukset 18

5.2. Taloudelliset vaikutukset 19

5.3. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan 20

5.4. Aluekehitysvaikutukset 20

6. Asian valmistelu 20

6.1. Valmisteluvaiheet ja –aineisto 20

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT 21

1. Lakiehdotusten perustelut 21

1.1. Laki maistraattien eräistä henkilörekistereistä 21

1.2. Avioliittolaki 27

1.3. Lahjanlupauslaki 28

1.4. Laki holhoustoimesta 28

LAKIEHDOTUKSET 30

maistraattien eräistä henkilörekistereistä 30

avioliittolain muuttamisesta 35

lahjanlupauslain muuttamisesta 37

holhoustoimesta annetun lain 64 §:n muuttamisesta 38

Lakiehdotuksiin liittyvät asetusluonnokset 39

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi maistraattien eräistä henkilörekistereistä sekä avioliittolain, lahjanlupauslain ja holhoustoimesta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki, jolla säädettäisiin maistraattien eräistä henkilörekistereistä. Tällaisia rekistereitä olisivat avioehtoasioiden, lahjoitusasioiden ja testamenttiasioiden rekisterit.

Osittain uuden lain säätämistarve liittyy maaliskuun 1. päivänä 2003 voimaantulleisiin lainmuutoksiin, joilla käräjäoikeuksilta siirrettiin maistraateille muun muassa avioehtosopimusten ja läheisten välisiä lahjoituksia koskevien ilmoitusten rekisteröintitehtävät. Maistraattien rekisteröimät sopimukset ja ilmoitukset talletetaan nykyisin oikeusrekisterikeskuksen pitämiin rekistereihin. Esityksessä ehdotetaan, että vastuu rekisteritietojen ylläpidosta ja rekisterien teknisestä toimivuudesta siirrettäisiin oikeusministeriön hallinnonalalta sisäasiainministeriön hallinnonalalle. Rekisterinpitäjinä toimisivat Oikeusrekisterikeskuksen sijasta maistraatit. Asetuksella erikseen määrättävä viranomainen vastaisi rekisterien teknisestä toimivuudesta. Rekistereitä ja rekisteröintimenettelyä koskevat säännökset koottaisiin avioliittolaista ja lahjanlupauslaista nyt esitettävään uuteen lakiin maistraattien eräistä henkilörekistereistä. Rekisteröinnin perusteista ja oikeusvaikutuksista säädettäisiin sen sijaan jatkossakin avioliittolaissa, lahjanlupauslaissa ja takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa sekä ulosottolaissa.

Uuteen lakiin otettaisiin säännökset myös testamenttia koskevien tietojen rekisteröinnistä. Testamentin rekisteröinti olisi vapaaehtoinen, ja sen avulla testamentintekijä voisi varmistaa, että hänen kuoltuaan olisi luotettavasti ja vaivattomasti saatavilla valtakunnallisesta rekisteristä tieto siitä, että hän oli tehnyt testamentin ja siitä missä testamenttia säilytetään.

Uudessa laissa otettaisiin huomioon perustuslaissa ja henkilötietolaissa asetetut vaatimukset henkilötietojen käsittelystä.

Avioliittolakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että se mahdollistaa siviilivihkimisen tai parisuhteen rekisteröinnin toimittamisen virka-ajan ja virkapaikan ulkopuolella maksullisena palveluna. Vihkiminen virka-aikana ja vihkijän virkapaikalla säilyisi edelleen maksuttomana ja vihkijän virkavelvollisuuteen kuuluvana toimituksena.

Holhoustoimesta annettuun lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös tietojen luovuttamisesta holhousasioiden rekisteristä teknisen käyttöyhteyden avulla.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 1. päivänä huhtikuuta 2004. Testamenttien rekisteröintiä koskevalta osalta laki tulisi kuitenkin voimaan 1. päivänä tammikuuta 2005.

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Tuomioistuinlaitoksen yleisten kehittämislinjausten mukaisesti siirrettiin maaliskuun alusta 2003 lukien käräjäoikeuksilta maistraateille avioehtosopimusten, avio-oikeuden poistamisvaatimusten, läheisten välisten lahjailmoitusten, osituskirjojen ja aviovarallisuussuhteeseen sovellettavaa lakia koskevien sopimusten rekisteröinnit. Muutoksella tavoiteltiin tarkoituksenmukaisempaa työnjakoa oikeushallinnon ja rekisterihallinnon välillä oikeusturva ja asiakaslähtöisyys huomioon ottaen. Rekisterinpitoa koskevia säännöksiä ei tässä yhteydessä muutettu.

Nyt ehdotetaan, että avioehtoasioiden ja lahjoitusasioiden rekistereistä avioliittolaissa (234/1929) ja lahjanlupauslaissa (625/1947) olevat säännökset koottaisiin uuteen, eräitä maistraattien henkilörekistereitä koskevaan lakiin, jäljempänä rekisterilaki. Erillisen rekisterilain säätämisellä varsinaisista materiaalisoikeudellisista säännöksistä erotettaisiin rekistereitä ja rekisteröintimenettelyä koskevat säännökset, jotka eivät luonteeltaan kuulu avioliittolaissa tai lahjanlupauslaissa säänneltäviin asioihin. Rekisterilaissa olisi säännökset vain niistä maistraattien henkilörekistereistä, jotka laissa nimenomaisesti mainittaisiin. Rekisterilaki ei siis koskisi niitä henkilörekistereitä, joista on säädetty muissa laeissa. Tällaisia rekistereitä ovat muun muassa väestötietojärjestelmä, kaupparekisterijärjestelmä ja holhousasioiden rekisteri. Rekisterilakiin olisi myöhemmin mahdollista lisätä myös muita maistraattien henkilörekistereitä koskevia säännöksiä. Rekisterilaissa määriteltäisiin rekisterinpitäjä ja rekisterien käyttötarkoitukset nykyistä tarkemmin ja henkilötietojen käsittelyä koskevia säännöksiä täsmennettäisiin. Rekisteriin talletettavia henkilötietoja koskevat säännökset siirrettäisiin asetuksista lain tasolle.

Esityksessä ehdotetaan, että avioehtoasioiden ja lahjoitusasiain rekisterien ylläpitäjinä toimisivat Oikeusrekisterikeskuksen sijasta maistraatit. Tosiasiallisesti maistraatit vastaavat jo nyt rekistereiden tietosisällöstä. Vastuu rekistereistä teknisinä järjestelminä siirrettäisiin Oikeusrekisterikeskukselta viranomaiselle, joka määrättäisiin nyt esitettävän rekisterilain nojalla annettavassa asetuksessa.

Samalla ehdotetaan, että tieto testamentista voitaisiin rekisteröidä maistraatissa. Rekisteröintimenettely palvelisi testamentintekijän tarvetta säilyttää tieto testamentista ja sen olemassaolosta. Valtakunnallisen rekisterin tietoja voitaisiin käyttää henkilön kuoleman jälkeen sen selvittämiseksi, oliko henkilö tehnyt testamenttia ja missä testamenttia on tarkoitus säilyttää.

Lisäksi avioliittolakia ehdotetaan muutettavaksi siten, ettei maistraatin olisi avioehtosopimusta rekisteröidessään selvitettävä onko puolisoiden avioliitto purkautunut tai avioeroa koskeva asia vireillä tuomioistuimessa.

Avioliittolakiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka perusteella vihkimisestä voitaisiin periä suoritemaksu silloin, kun vihkiminen tapahtuu valtion virastoissa noudatettavan virka-ajan tai virkapaikan ulkopuolella. Muutoksen tavoitteena on, että vihkimispalvelua olisi saatavilla nykyistä joustavammin. Ehdotuksen mukaan vihittäviltä perittäisiin toimituksesta maksu ja kustannusten korvaus, ja toimitettavasta siviilivihkimisestä maksettaisiin vihkijälle palkkio ja kulukorvaus. Virka-ajan ja virkapaikan ulkopuolella toimitettu vihkiminen ei olisi vihkijän virkavelvollisuus, vaan palvelu perustuisi vihkijän ja asianosaisten väliseen sopimukseen. Kun vihkiminen tapahtuu virka-aikana ja virkapaikalla, vihkiminen olisi edelleenkin maksuton. Mitä tässä esityksessä on mainittu avioliittoon vihkimisestä, koskee rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain (950/2001) 8 §:n 4 momentin ja rekisteröidystä parisuhteesta annetun asetuksen (141/2002) 6 §:n nojalla myös parisuhteen rekisteröintiä.

Holhoustoimesta annetun lain (442/1999) säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että holhousasioiden rekisterinpidosta yhdessä maistraattien kanssa vastaava Väestörekisterikeskus voisi päättää tietojen luovuttamisesta teknisen käyttöyhteyden avulla.

2. Nykytila

2.1. Avioehtoasioiden rekisteri

2.1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Yleistä

Avioehtoasioiden rekisteriin talletetaan tietoja avioliittolain 35 §:n mukaisista ilmoituksista avioikeuden poistamisesta, 43 §:n mukaisesti rekisteröidyistä avioehtosopimuksista, 104 §:n mukaan rekisteröidyistä osituskirjoista sekä 135 §:n 2 ja 3 momenttien nojalla rekisteröidyistä avioehtosopimuksista ja ilmoituksista puolisoiden aviovarallisuussuhteeseen sovellettavasta laista. Näiden sopimusten ja ilmoitusten rekisteröinnistä vastaavat maistraatit, joiden on avioliittolain 105 §:n mukaan lähetettävä ilmoitus avioliittolain nojalla rekisteröimistään asiakirjoista Oikeusrekisterikeskukselle, joka tallettaa tiedot avioliittolain 105 a §:n mukaisesti avioehtoasioiden rekisteriin.

Automaattisen tietojenkäsittelyn avulla pidettävä avioehtoasioiden rekisteri on perustettu vuonna 1979. Ennen avioehtoasioiden rekisterin perustamista avioehtosopimukset ja muut tässä tarkoitetut sopimukset ja ilmoitukset otettiin tuomioistuimen pöytäkirjaan, ja oikeusministeriön velvollisuutena oli laatia näistä ilmoituksista vuotuinen luettelo virallisessa lehdessä kuulutettavaksi. Atk-pohjainen avioehtoasioiden rekisteri syntyi, kun tietoja viralliseen lehteen alettiin toimittaa tietoliikenneyhteyksin. Tämä edellytti kuulutettavien tietojen tallettamista atk-järjestelmään. Avioehtoasioiden rekisteristä on säädetty ensi kerran 1.1.1988 voimaan tulleessa avioliittoasetuksessa (820/1987), jolloin asetukseen otettiin säännökset avioehtoasioiden rekisterinpitäjästä sekä rekisteriin talletettavista tiedoista sekä tietojen luovuttamisesta.

Avioehtoasioiden rekisterin yleisestä toimivuudesta ja rekisteritietojen yhtenäisyydestä vastaa tällä hetkellä Oikeusrekisterikeskus, joka ostaa rekistereiden ylläpito- ja käyttöpalvelut ulkopuoliselta palveluntoimittajalta. Tiedot rekistereihin siirtyvät konekielisinä maistraattien asiankäsittelyjärjestelmästä. Käytännössä rekisteröinti tapahtuu nykyisin siten, että maistraatit tallettavat tiedot sille jätetyistä sopimuksista ja ilmoituksista diaarijärjestelmäänsä, josta tiedot välittyvät sähköisesti päivittäin tapahtuvina eräajoina Oikeusrekisterikeskuksen pitämään rekisteriin.

Maistraatit rekisteröivät avioehtoasioiden rekisteriin vuodessa arviolta noin 6 000 avioliittolaissa tarkoitettua ilmoitusta ja sopimusta. Tehtävien siirryttyä käräjäoikeuksilta maistraateille rekisteröintejä on 1.3.2003-9.10.2003 ollut 4 626 kappaletta. Rekisteröitävistä asioista valtaosa on avioehtosopimuksia.

Rekisterin käyttötarkoitus

Sopimusten ja ilmoitusten pöytäkirjaan ottamisen ja kuuluttamisen alkuperäisenä tavoitteena oli tietojen julkistaminen. Tällä hetkellä avioehtoasioiden rekisterin käyttötarkoitus on kuvattu avioliittolain 105 a §:n 1 momentissa, jonka mukaan rekisteriä pidetään tietojen saattamiseksi julkisiksi. Rekisteristä voidaan saada tieto esimerkiksi avioehtosopimuksen olemassaolosta. Lain nimenomaisen säännöksen mukaan jokaisella on oikeus saada todistus rekisterissä olevista tiedoista.

Tiedon merkitsemisellä avioehtoasioiden rekisteriin on myös oikeutta luovia vaikutuksia. Avioliittolain 44 §:n 1 momentin mukaan avioehtosopimus tulee voimaan, kun se on rekisteröity. Rekisteröinti on siis ehdoton edellytys pätevän avioehtosopimuksen syntymiselle. Lisäksi rekisteröintimenettely varmistaa sen, että avioehtosopimusta ei voi yksipuolisesti peruuttaa. Avio-oikeuden poistamista koskevan ilmoituksen rekisteröinti vuoden kuluessa konkurssin alkamisesta puolestaan poistaa 35 §:n mukaan kummankin aviopuolison avio-oikeuden. Osituskirjan rekisteröimisen tarkoituksena on suojata sopijapuolta toisen sopijapuolen velkojia vastaan konkurssi- tai ulosmittaustapauksissa. Osituskirjan rekisteröinnistä alkaa kulua takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain (758/1991) 9 §:ssä tai ulosottolain (37/1895) 3 luvun 36 §:ssä tarkoitettu määräaika, jonka kuluttua ositusta ei voida enää peräyttää pakkotäytäntöönpanossa.

Avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavaa lakia koskeva kirjallinen sopimus samoin kuin avioehtosopimus, jonka puolisot ovat tehneet ennen kuin heille molemmille muodostui Suomessa asuin- tai kotipaikka, ovat sopijapuolten kesken päteviä ilman rekisteröintiäkin. Rekisteröinnin tarkoituksena on avioliittolain 135 §:ssä säädetyin tavoin suojata puolisoa toisen puolison velkojia vastaan. Sopimus, joka vaikuttaa velkojan mahdollisuuksiin saada suoritus saatavalleen, on velkojiin nähden tehoton, jollei sopimusta ole rekisteröinnin kautta julkistettu.

Tietojen julkisuus ja tietojen luovuttaminen

Avioliittolain 105 a §:n 1 momentin mukaan Oikeusrekisterikeskus on velvollinen antamaan otteen rekisteristä kaikille, jotka tietoja pyytävät. Lain 105 §:n 2 momentin mukaan Oikeusrekisterikeskus voi luovuttaa tietoja avioehtoasioiden rekistereistä myös teknisen käyttöyhteyden avulla. Lupa voidaan myöntää valtion tai kunnan viranomaiselle, yhteisölle tai elinkeinonharjoittajalle, joka toiminnassaan jatkuvasti tarvitsee tietoja hyväksyttävää tarkoitusta varten. Oikeusrekisterikeskus on tehnyt tietojenluovutussopimuksia muun muassa pankkien ja asianajotoimistojen kanssa. Oikeushallinnon ulkopuolelle myönnettyjä käyttäjätunnuksia oli lokakuussa 2003 noin 300.

Avioehtoasioiden rekisteristä ei käy ilmi avioehtosopimuksen tai osituskirjan varsinainen sisältö. Rekisterin tiedoista voidaan todeta avioehtosopimuksesta vain se, kuka luopuu avio-oikeudesta ja onko luopuminen kokonaan poissulkeva vai osittainen. Lisäksi rekisteristä käy ilmi avioehtosopimuksen muutostapauksissa, onko kyse avio-oikeuden palauttamisesta kokonaan tai osittain. Kun avio-oikeudesta on kokonaan luovuttu, avioehtosopimuksen sisältö selviää siis suoraan rekisteristä, mutta muissa tapauksissa sopimuksen yksityiskohtainen sisältö voidaan saada selville vain avioehtosopimuksesta. Avioehtosopimuksen tiedot ovat asianosaisten käytettävissä, jos ainakin toisella osapuolella on asiakirja tallessa. Jos alkuperäinen asiakirja on kuitenkin kadonnut tai sitä ei muutoin saada asianosaiselta käyttöön, asiakkaan on käännyttävä sopimuksen rekisteröineen maistraatin tai käräjäoikeuden puoleen, joka vastaa tiedon luovuttamisesta.

Avioliittolaissa ei ole säännöksiä tietojen luovuttamisesta rekisteröintiin liittyvistä asiakirjoista.

Osituskirjan kuuluttaminen

Avioliittolain muuttamisen yhteydessä lailla 929/2002 osituskirjan kuuluttamista koskeva säännös siirrettiin avioliittolain 105 §:stä avioliittoasetuksen 14 §:ään (147/2003), jonka mukaan Oikeusrekisterikeskuksen on viivytyksettä huolehdittava, että osituskirjaa koskeva kuulutus julkaistaan virallisessa lehdessä. Oikeusrekisterikeskus julkaisee kuulutuksia neljännesvuosittain. Osituskirjoista julkaistaan kuulutuksessa puolisoiden nimet ja kotikunnat. Lisäksi kuulutuksesta käy ilmi osituskirjan laatimispäivä, rekisteröintipäivä sekä osituskirjan rekisteröineen maistraatin nimi.

Avioliittolain tarkoittamia sopimuksia ja ilmoituksia koskevat kuulutusmenettelyt uudistettiin 1.7.1994 voimaan tulleella lailla (391/1994, HE 290/1993 vp). Tässä yhteydessä avioliittolaista

poistettiin kuuluttaminen avioehtosopimuksia ja avio-oikeuden poistamisilmoituksia koskevin osin sekä avioliittolain voimaanpanosta annetun lain (235/1929) tarkoittaman pesäerotuomion ja eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain (379/1929) 16 §:n tarkoittamien ilmoitusten osalta. Lakia koskevassa hallituksen esityksessä kuuluttamista pidettiin mainittujen asiaryhmien osalta tarpeettomana, koska velkojat saavat oikeuksiensa valvomiseksi tarvitsemansa tiedot avioehtoasioiden rekisteristä kirjallisesti, puhelimitse tai teknisen käyttöyhteyden välityksellä. Vaikka kuuluttamista virallisessa lehdessä pidettiin erityisesti yksityiselle kansalaiselle jonkin verran helpompana kuin rekisterin tietojen seurantaa, kuuluttamisesta luopumista puolsivat taloudelliset syyt. Kahdenkertaisen järjestelmän ylläpitämistä ei pidetty tämän vuoksi enää aiheellisena. Sen sijaan osituskirjan kuuluttamistarvetta perusteltiin sillä, että osituskirjoja rekisteröitiin erittäin vähän suhteessa siihen, kuinka paljon avioliittoja purkautuu vuosittain avioeron tai puolison kuoleman johdosta. Hallituksen esityksessä todettiin, että vuonna 1991 osituskirjoja rekisteröitiin 142 kappaletta. Rekisteröitävien osituskirjojen määrän arvioitiin viittaavan siihen, että ositukseen liittyvä lahjoitus nimenomaan halutaan turvata takaisinsaannilta. Tämän vuoksi osituskirjojen kuuluttamista koskevat säännökset jätettiin voimaan.

Avioehtosopimuksen rekisteröinnin edellytykset

Avioliittolain 43 §:n 2 momentin mukaan maistraatin on rekisteröitävä sille jätetty avioehtosopimus, jollei lain 44 §:n 2 momentista muuta johdu. Viime mainitun lainkohdan mukaan avioehtosopimus ei tule voimaan, jos sopimus on jätetty maistraatille avioliiton purkauduttua tai jos avioeroa koskeva asia on vireillä.

2.1.2. Nykytilan arviointi

Avioehtoasioiden rekisterinpitäjää koskevat säännökset

Avioehtoasioiden rekisterinpitoa koskevaa säännöstöä ei voida pitää enää johdonmukaisena kokonaisuutena. Esimerkiksi rekisterinpitäjää koskevissa säännöksissä on tulkinnanvaraista se, mikä viranomainen on varsinainen rekisterinpitäjä ja miten henkilötietolaissa (523/1999) ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999), jäljempänä julkisuuslaki, rekisterinpitäjälle säädetyt tehtävät ja vastuut on maistraattien ja Oikeusrekisterikeskuksen kesken jaettu. Avioliittolain 43 §:n 2 momentin mukaan maistraatin on rekisteröitävä sille jätetty avioehtosopimus ja 105 §:n mukaan maistraatin on lähetettävä Oikeusrekisterikeskukselle ilmoitus rekisteröimästään asiakirjasta. Toisaalta lain 105 a §:ssä säädetään, että oikeusrekisterikeskus pitää avioehtoasioiden rekisteriä. Vaikka henkilötietolain 3 §:n 4 kohdan mukaan rekisterinpitäjiä voi olla useitakin, on tarpeen, että ainakin kun kyse on lakiin perustuvasta viranomaisen henkilörekisteristä, rekisterinpitäjistä ja niiden tehtävistä on säädetty tarkasti.

Ongelmallisena on pidettävä myös sitä, että nykyisen lain mukaan rekisterinpitäjänä toimii Oikeusrekisterikeskus, joka ei kuitenkaan vastaa avioehtosopimuksen vastaanottamisesta ja rekisteröintiä koskevasta asiaratkaisusta.

Avioehtoasioiden rekisteriä koskevat säännökset

Perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu ja henkilötietojen suojasta on säädettävä lailla. Perustuslakivaliokunnan näkemyksen mukaan henkilötietojen suojaa koskevan perusoikeussäännöksen kannalta tärkeitä sääntelyn kohteita ovat ainakin rekisteröinnin tavoite, rekisteröitävien henkilötietojen sisältö, niiden sallitut käyttötarkoitukset, tietojen luovutettavuus ja tietojen säilytysaika henkilörekisterissä sekä rekisteröidyn oikeusturva samoin kuin näiden seikkojen sääntelemisen kattavuus ja yksityiskohtaisuus lain tasolla (PeVL 14/1998 vp). Avioehtoasioiden rekisteri on henkilötietolain tarkoittama henkilörekisteri. Tällä hetkellä avioehtoasioiden rekisteriin talle-

tettavista henkilötiedoista säädetään avioliittoasetuksen 15 §:ssä, jonka mukaan rekisteriin talletetaan muun muassa puolisoiden nimet, henkilötunnukset ja kotipaikat sekä avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen solmimispäivä. Koska rekisteriin talletettavista henkilötiedoista säädetään asetuksella, nykytilannetta ei voida pitää perustuslain mukaisena.

Lisäksi avioehtoasioiden rekisterin käyttötarkoituksen sääntely ei enää vastaa nykyisin edellytettäviä vaatimuksia. Henkilötietolain 6 §:n mukaan henkilötietojen käsittelyn tulee olla asiallisesti perusteltua ja käsittelyn tarkoitus tulee määritellä siten, että siitä ilmenee, minkälaisten rekisterinpitäjän tehtävien hoitamiseksi henkilötietoja käsitellään. Avioehtoasioiden rekisterin käyttötarkoitus on vuosien aikana muuttunut. Rekisteri perustettiin tietojen välittämiseksi viralliseen lehteen, mutta myöhemmin rekisteri itsessään on muodostunut tietopalvelukanavaksi. Tietojen rekisteriin merkitsemisellä on lisäksi myös oikeudellisia vaikutuksia, joiden tulisi myös käydä ilmi laista.

Tietojen julkisuutta ja tietojenluovutusta koskeva sääntely

Avioliittolain 105 a §:n 1 momentin mukaan avioehtoasioiden rekisterin tarkoitus on saattaa rekisterin tiedot julkisiksi ja jokaisella on oikeus saada todistus rekisterissä olevista tiedoista.

Rajanvetoa rekisteritietojen ja rekisteröintiin liittyvien asiakirjojen julkisuuden ja yksityisyyden suojan välillä ei ole tehty perusoikeusuudistuksen, julkisuuslain ja henkilötietolain säätämisen jälkeen, vaan nykyisin voimassa olevat säännökset perustuvat vuonna 1988 voimaan tulleessa avioliittolaissa omaksuttuihin periaatteisiin.

Rekisterissä olevat tiedot ovat luonteeltaan julkisia, eikä niiden luovuttamista ole pidettävä ongelmallisena. Sen sijaan rekisteröinnin kohteena olevat sopimukset ja muut asiakirjat voivat sisältää yksityiskohtaisia ja kattavia tietoja osapuolten taloudellisesta asemasta tai yksityiselämän piiriin kuuluvista seikoista, jotka julkisuuslain 24 §:ssä säädettyjen perusteiden mukaan olisivat salassa pidettäviä. Voimassaolevien säännösten mukaan nämäkin tiedot ovat kuitenkin julkisia ja jokaisen saatavilla, joten nykytilannetta ei voida pitää yksityisyyden suojan kannalta tyydyttävänä.

Osituskirjan kuuluttaminen

Kuuluttamisen tarkoituksena on osaltaan turvata velkojien etuja julkaisemalla osituskirjaa koskevat tiedot virallisessa lehdessä. Arvioitaessa osituskirjan kuuluttamisen tarpeellisuutta on otettava huomioon, takaavatko muut tietojenluovutusmuodot velkojille riittävän tiedonsaantioikeuden. Velkojan intressissä on saada rekisteröityjä osituksia koskevat tiedot mahdollisimman yksinkertaisin keinoin ja ajantasaisesti. Tietojärjestelmiin perustuva tiedonvälitys on kehittynyt voimakkaasti viime vuosina. Tällä hetkellä tietopalvelu on toteutettu teknisesti yksinkertaisin tavoin selaimeen perustuvan käyttöliittymän kautta ja voimassaolevia kyselyoikeuksia on noin 300.

Voidaan arvioida, että osituksia koskevia tietoja seuraavat aktiivisimmin ne tahot, joiden toimintaan aviovarallisuussuhteisiin liittyvillä oikeustoimilla on merkitystä. Vaikka tiedot olisivatkin joillekin tiedon tarvitsijoille helpommin saavutettavissa virallisen lehden kautta, kuuluttamista voidaan nykyisin pitää epätarkoituksenmukaisen raskaana ja kalliina keinona ositusta koskevien tietojen julkistamiseen. Voidaan olettaa, että velkojien tiedonsaantioikeudet tulisivat riittävästi turvattua antamalla velkojille käyttöoikeuksia avioehtoasioiden rekisteriin. Lisäksi tietopalvelua voitaisiin jatkossakin antaa puhelimitse ja rekistereistä annettavin ottein. Osituskirjan kuuluttamisesta luopumisella ei olisi myöskään oikeudellisia vaikutuksia, sillä määräaika osituksen peräyttämiselle alkaa kulua jo siitä, kun osituskirja on jätetty rekisteröitäväksi maistraattiin.

Avioehtosopimuksen rekisteröinnin edellytykset

Avioehtosopimuksen rekisteröinnin edellytyksenä on, että puolisoiden avioliitto ei ole purkautunut eikä avioero ole vireillä. Avioliiton purkautumisesta maistraatti saa automaattisesti tiedon väestötietojärjestelmästä asiaa diaarijärjestelmäänsä kirjatessaan. Sen sijaan avioeroasian vireilläolosta vastaavaa tietoa ei ole saatavissa väestötietojärjestelmästä tai muustakaan rekisteristä. Hallituksen esityksessä (HE 79/2002, s. 12) on todettu, että ainakin epäillessään, että avioeroa koskeva asia on vireillä, maistraatin tulisi tarkistaa tuomioistuimelta, onko puolisoiden välinen avioero vireillä. Käytännössä tiedon tarkistaminen käräjäoikeudelta on kuitenkin tarpeetonta, sillä tapaukset, joissa avioehtosopimusta rekisteröidään avioeron ollessa vireillä, ovat hyvin epätodennäköisiä. Lisäksi maistraatin voi olla vaikea selvittää avioeron vireilläolotietoa erityisesti sellaisissa ulkomaalaisia liityntöjä omaavissa tapauksissa, joissa avioero voidaan laittaa vireille ulkomailla. Nykyisin voimassa oleva sääntely asettaa maistraatille velvollisuuden selvittää seikkoja, joiden selvittämiseen ei ole käytännössä tarvetta eikä kaikilta osin edes mahdollisuutta.

2.2. Lahjoitusasioiden rekisteri

2.2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Yleistä

Maistraatit ottavat vastaan lahjanlupauslain 6 §:n mukaisesti ilmoituksia läheisten välillä tehdyistä irtaimen omaisuuden lahjoituksista. Samoin puolisoiden välisistä muutoin kuin avioehtosopimuksella tehdyistä irtaimen omaisuuden lahjoituksista voidaan avioliittolain 45 §:n mukaan tehdä ilmoitus maistraatille. Lahjanlupauslain 6 §:n 2 momentin mukaan maistraatti lähettää lahjoituksista tehdyt ilmoitukset Oikeusrekisterikeskukselle, joka tallettaa laissa mainitut tiedot lahjoitusasioiden rekisteriin. Läheisten välisiä lahjoituksia koskevia ilmoituksia rekisteröidään lahjoitusasioiden rekisteriin vuosittain noin 100.

Lahjoitusasioiden rekisteri on perustettu vuonna 1992 samassa yhteydessä kun puolisoiden väliset lahjoitukset tehtiin mahdolliseksi takaisinsaantia koskevan lainsäädäntöuudistuksen yhteydessä.

Käytännössä lahjailmoituksen rekisteröinti tapahtuu siten, että maistraatit tallettavat tiedot sille jätetyistä ilmoituksista diaarijärjestelmäänsä. Toistaiseksi maistraatit lähettävät rekisteriin merkittävät tiedot manuaalisesti Oikeusrekisterikeskukselle, joka tallettaa tiedot rekisteriin. Teknisesti rekisteri on samanlainen kuin avioehtoasioiden rekisteri.

Rekisterin käyttötarkoitus

Lahjoitusasioiden rekisterin pitämisen tarkoituksena on lahjanlupauslain 6 a §:n 1 momentin mukaan saattaa läheisten välisiä irtaimen omaisuuden lahjoituksia koskevat tiedot julkisiksi. Lahjoituksen rekisteröinnillä on myös oikeudellinen vaikutus, vaikka irtaimen omaisuuden lahjoitus ei sinällään ole määrämuotoinen oikeustoimi eikä rekisteröinti ole lahjoituksen pätevyyden edellytys. Lahjoituksen rekisteröimisen tarkoituksena on suojata lahjansaajaa lahjanantajan velkojia vastaan konkurssi- tai ulosmittaustapauksissa. Rekisteröinnistä alkaa kulua takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 6 §:ssä ja ulosottolain 3 luvun 36 §:ssä tarkoitettu määräaika, jonka kuluttua lahjoitusta ei voida enää peräyttää lahjanantajan omaisuuteen kohdistuvassa pakkotäytäntöönpanossa. Lisäksi sellaisten omaisuuslajien osalta, joissa hallinnan siirto on vaikeasti osoitettavissa, rekisteröinti voi olla käytännössä ainoa menettely, jolla läheisten välinen lahjoitus katsotaan lahjanlupauslaissa tarkoitetulla tavalla täytetyksi.

Rekisteritiedot

Lahjanlupauslain 6 §:n 2 momentin mukaan oikeusrekisterikeskus tallettaa lahjoitusasioiden rekisteriin pykälän 1 momentissa yksilöitävät tiedot sekä tiedon ilmoituksen vastaanottamispäivästä ja maistraatista. Pykälän 1 momentin mukaan maistraatin ilmoituksesta on käytävä ilmi lahjanantaja ja lahjansaaja, lahjan kohde ja antamisajankohta. Rekisteriin talletettavista henkilötiedoista säädetään tarkemmin lahjoitusten rekisteröimisestä ja kuuluttamisesta annetussa asetuksen (769/1991) 3 §:ssä, jonka mukaan rekisteriin talletetaan lahjanantajan ja lahjansaajan nimi ja henkilötunnus, lahjanantajan kotipaikka, lahjan kohde ja lahjan antamisen ajankohta sekä ilmoituksen tekoaika.

Tietojen julkisuus, luovuttaminen ja kuuluttaminen

Koska lahjoitusasioiden rekisterin tiedot ovat lahjanlupauslain mukaan julkisia, jokaisella on oikeus saada tietoja rekisteristä ilmoittamatta tietojen käyttötarkoitusta. Oikeusrekisterikeskus luovuttaa tietoja rekisteristä annettavina otteina, josta käyvät ilmi kaikki rekisteriin merkityt tiedot.

Lisäksi Oikeusrekisterikeskuksella on oikeus lahjanlupauslain 6 a §:n 2 momentin nojalla luovuttaa tietoja teknisen käyttöyhteyden välityksellä vastaaville tahoille ja edellytyksin kuin avioehtoasioiden rekisterin osalta. Käyttäjätunnuksia oli lokakuussa 2003 yhteensä 291.

Rekisteritietojen julkisuutta täydentää se, että rekisteröidyistä lahjoituksista kuulutetaan lain 6 §:n 3 momentin nojalla virallisessa lehdessä. Kuuluttamisesta on laissa olevan valtuutuksen nojalla annettu tarkempia säännöksiä lahjoitusten rekisteröimisestä ja kuuluttamisesta annetun asetuksen 2 §:ssä, jonka mukaan Oikeusrekisterikeskuksen on julkaistava lahjoitusta koskevia ilmoituksia koskeva kuulutus virallisessa lehdessä neljännesvuosittain. Kuulutuksesta on käytävä ilmi lahjanantajan nimi ja kotipaikka, lahjansaajan nimi, lahjan kohde sekä päivä, jona ilmoitus on tehty ja ilmoituksen vastaanottaneen maistraatin nimi.

Tuomioistuinilmoitusten kuuluttamismenettelyä koskevan uudistuksen yhteydessä (HE 290/1993 vp.) päädyttiin ratkaisuun, että avioliittolain 45 §:n tarkoittamia aviopuolisoiden välisiä lahjoituksia koskevat ilmoitukset kuulutetaan edelleen virallisessa lehdessä. Tätä valintaa perusteltiin sillä, että velkojien suojan kannalta on perusteltua, että puolisoiden väliset lahjoitukset julkistetaan samalla tavoin kuin muutkin läheisten väliset lahjoitukset. Jo aiemmin takaisinsaantimenettelyä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 102/1990 vp.) aviopuolisoiden välisten lahjoitusten sallimista perusteltiin osaltaan sillä, että tieto lahjoituksesta julkaistaan kuuluttamalla virallisessa lehdessä. Kuuluttamisen tavoitteena oli, että sen avulla saadaan luotettava selvitys lahjan sisällöstä ja lahjoituksen ajankohdasta.

2.2.2. Nykytilan arviointi

Avioehtoasioiden rekisterin tavoin lahjoitusasioiden rekisterinpitäjää koskevat säännökset eivät enää vastaa henkilörekisteriltä edellytettäviä vaatimuksia. Kuten avioehtoasioiden rekisterin yhteydessä on todettu, ongelmallisena on pidettävä sitä, että lain mukaan rekisterinpitäjänä toimii Oikeusrekisterikeskus, joka ei kuitenkaan vastaa rekisteröintiä koskevasta asiaratkaisusta.

Rekisterin tarkoitus on saattaa läheisten välisiä lahjoituksia koskevat tiedot julkisiksi, mikä on todettu lahjanlupauslain 6 a §:ssä. Tietojen rekisteriin merkitsemisellä on myös oikeudellisia vaikutuksia, joita laissa ei ole mainittu. Rekisteriin merkitsemisestä alkaa nimittäin kulua määräaika lahjoituksen peräyttämiselle.

Lahjoitusasioiden rekisterin tietojen julkisuuden osalta voimassa oleva lainsäädäntö on toimiva ja tarkoituksenmukainen. Sen sijaan rekisteröintiin liittyvien asiakirjojen osalta nykyiset säännökset

voivat yksittäistapauksissa aiheuttaa ongelmia yksityisyyden suojan toteutumisen kannalta. Asiakirjoissa voi olla julkisuuslain mukaan salassa pidettäviä tietoja eikä voida pitää perustuslain hengen mukaisena, että näitä tietoja voitaisiin ilman hyväksyttävää syytä luovuttaa muille kuin asianosaisille.

Kuuluttamisen tarpeellisuutta tulee tarkastella suhteessa siihen, miten tällä tietojen julkistamistavalla voidaan edistää velkojien etujen turvaamista. Kuuluttamisen merkitys on viime vuosina vähentynyt, koska rekisterin suorakäyttöisiä käyttöoikeuksia on runsaasti ja rekisterin tiedot ovat saatavissa vaivattomasti selaimeen perustuvan käyttöliittymän kautta. Lisäksi rekisterin tietoja voidaan saada otteina ja puhelimitse. Yksittäiselle velkojalle tai kansalaiselle voi olla jossain määrin helpompaa seurata lahjoitusten rekisteröintejä virallisesta lehdestä. Pelkästään näitä tahoja varten kuuluttamisen säilyttämistä ei voida kuitenkaan pitää perusteltuna erityisesti, kun otetaan huomioon kuuluttamisesta aiheutuvat kustannukset. Välittömän oikeudellisen vaikutuksen syntymiseen kuuluttamisella ei ole merkitystä, sillä määräaika lahjoituksen peräyttämiselle alkaa jo siitä, kun lahjoitusta koskeva ilmoitus on jätetty maistraatille rekisteröintiä varten. Lisäksi irtaimen omaisuuden lahjoituksen kuuluttamisen tarpeellisuutta voidaan verrata siihen, että velkojien etujen turvaamisen ei ole katsottu edellyttävän kuuluttamista kiinteää omaisuutta koskevan lahjoituksen osalta.

2.3 Testamenttien rekisteröinti

2.3.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Perintökaaressa (40/1965) ei ole säännöksiä testamentin tallettamisesta tai rekisteröinnistä. Testamentin tallettaminen eli ottaminen tuomioistuimen pöytäkirjaan on kuitenkin ollut mahdollista jo vuoden 1734 perintökaaren ollessa voimassa. Nykyisin käräjäoikeudet merkitsevät testamentin tallettamista koskevan asian diaariin ja ottavat arkistoon jäljennöksen testamentista. Tallettamiseen liittyi aiemmin todistajien kuulustuttaminen vastaisen varalle eli toimenpiteellä testamentintekijä pyrki varmistamaan sen, että testamentin sisältö tai pätevyys voitaisiin selvittää todistajien kuoltua ennen testamentintekijää. Nykyisin todistajien kuulustuttaminen on harvinaista. Sen sijaan testamenttien tallettaminen käräjäoikeuteen on edelleen käytetty testamentin säilyttämistapa. Viime vuosina käräjäoikeuksissa talletettujen testamenttien määrä on vaihdellut vuosittain 100 - 150 kappaleen välillä.

Tietojen luovutuksen osalta käräjäoikeuksissa on noudatettava julkisuuslakia. Tämän mukaisesti diaarimerkintä on julkinen. Testamenttiasiakirjan julkisuus riippuu testamentin sisällöstä.

Testamentin säilyttäminen pankin tallelokerossa tai testamentin useamman alkuperäiskappaleen tekeminen on yleisempää kuin testamentin tallettaminen käräjäoikeuteen.

2.3.2. Nykytilan arviointi

Tilanne, jossa lainsäädännöstä puuttuu säännökset testamentin tallettamisesta tai rekisteröinnistä ja sen oikeusvaikutuksista, on testamentin olemassaoloa koskevassa riita-asiassa omiaan vaikeuttamaan sitä arviointia, mikä tehdään erityisesti testamentin tallettamisen johdosta. Vaikka perintökaaressa on säännökset testamentin tekemisestä ja peruuttamisesta, kansalaisilla voi olla vaikeuksia ymmärtää, mitä vaikutuksia testamentin tallettamisella käräjäoikeuden pöytäkirjaan on testamenttaustahdonilmaisun säilymiseen. Testamentintekijä voi esimerkiksi luulla, että testamentin tallettamisen johdosta testamenttiasiakirjan katoaminen ei vaaranna testamenttaustahdon toteutumista. Lainsäädännön puuttumisesta myös seuraa, että testamentin säilymistarkoituksessa noudatettavia käytäntöjä on useita erilaisia.

2.4. Siviilivihkiminen

2.4.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Vihkimisen maksullisuudesta tai maksuttomuudesta ei ole tällä hetkellä säädöksiä lain tasolla. Avioliittoasetuksen 16 §:n mukaan valtion viranomainen ei peri maksua avioliiton esteiden tutkinnasta ja vihkimisestä sekä näihin liittyvistä todistuksista. Valtion maksuperustelain (150/1992) 1 §:ssä säädetään valtion viranomaisten suoritteiden maksullisuuden ja suoritteista perittävien maksujen suuruuden yleisistä perusteista sekä maksujen muista perusteista. Lain 2 §:n mukaan jos muulla lailla tai laissa olevan valtuutuksen nojalla annetaan maksuperustelaista poikkeavia säännöksiä, noudatetaan niitä maksuperustelain sijasta.

Avioliittolain 14 §:n 1 momentin mukaan avioliittoon vihkiminen toimitetaan sukulaisten tai muiden todistajien läsnäollessa joko kirkollisena tai siviilivihkimisenä. Lain 17 § 2 momentin mukaan siviilivihkimisen ovat velvollisia toimittamaan laamanni ja käräjätuomari sekä henkikirjoittaja. Rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 4 §:n 1 momentin mukaan parisuhteen rekisteröi siviilivihkimisen toimittamiseen oikeutettu viranomainen. Avioliittoasetuksen 8 §:n mukaan siviilivihkiminen on toimitettava vihkijän toimitiloissa. Vihkiminen voidaan toimittaa myös kotona tai muussa soveliaassa paikassa, jos vihkijä ja kihlakumppanit ovat siitä keskenään sopineet.

Avioliittoja solmitaan vuodessa noin 25 000 – 26 000. Siviilivihkijät toimittivat näistä vihkimisistä vuoden 2002 tietojen mukaan noin 9 000, joista henkikirjoittajien osuus on noin 95 %. Siviilivihkimisten suhteellinen osuus kaikista vihkimisistä on noussut viimeisen seitsemän vuoden aikana noin 13 prosenttiyksikköä (21 %:sta 34 %:iin).

Parisuhteen rekisteröintejä on arvioitu olevan vuosittain noin 100. Lain voimaantulosta 1.3.2002 lukien vuoden 2002 loppuun asti rekisteröintejä oli 456 ja vuonna 2003 syyskuun loppuun mennessä 158.

Sisäasiainministeriön syksyllä 2001 maistraateille tekemän kyselyn mukaan henkikirjoittajien toimittamista noin 7 800 vihkimisestä 6 % toimitettiin virka-ajan ulkopuolella. Luku perustuu kolmen edellisen vuoden ajalta tehtyyn arvioon tai seurantaan. Oikeusministeriön keväällä 2002 käräjäoikeuksille tekemän kyselyn mukaan vastaava luku runsaan 500 vihkimisen osalta oli 17 %.

2.4.2. Nykytilan arviointi

Viime vuosina siviilivihkimisten määrä on lisääntynyt huomattavasti. Usein vihkimisiä halutaan toimitettavaksi myös viikonloppuisin ja muualla kuin maistraattien tai käräjäoikeuksien toimitiloissa. Näiltä osin kysyntä on suurempaa kuin mihin maistraatit ja käräjäoikeudet ovat pystyneet vastaamaan. Koska vain eräät maistraatit ovat suorittaneet vihkimisiä viikonloppuisin, palvelu ei ole jakautunut tasaisesti koko maassa.

Vihkimisten sijoittuminen viikonloppuihin tai arkipyhiin on ongelmallista, sillä jos vihkijälle annettaisiin vihkimiseen käytetty vapaa-aika käytettäväksi muuna virka-aikana, aiheutuisi tästä muiden töiden ruuhkautumista, koska virastolla ei ole käytännössä mahdollisuutta teettää tänä aikana kertyviä töitä muilla työntekijöillä. Maistraateille ja käräjäoikeuksille tehdystä kyselystä käy ilmi, että vihkijän vapaa-ajan menettäminen ja palkkion puuttuminen on muutoinkin koettu esteeksi palvelun järjestämiselle.

Ongelmaksi on koettu lisäksi se, että vihkimisestä sopineella vihkijällä ei ole käytettävissään sijaista, jos hän esimerkiksi sairauden takia olisi estynyt hoitamaan tehtävää.

2.5. Laki holhoustoimesta

2.5.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Holhoustoimesta annetun lain mukaan holhousviranomaisena toimiva maistraatti vastaa tietojen luovuttamisesta holhousasioiden rekisteristä. Jokaisella on oikeus saada tietoja siitä, onko tietylle henkilölle määrätty edunvalvoja, kuka edunvalvoja on, mikä on edunvalvojan tehtävä sekä onko ja millä tavoin henkilön toimikelpoisuutta on rajoitettu. Holhousasioiden rekisteri on valtakunnallinen, joten maistraatit voivat antaa yksittäisiä rekisteritietoja kenestä tahansa tämän kotikunnasta riippumatta. Yleisimmin rekisterin tietoja tarvitaan elinkeinotoiminnassa osoittamaan sitä, että henkilö hallitsee itseään ja omaisuuttaan. Tällainen selvitys tarvitaan esimerkiksi liikennelupaa haettaessa.

2.5.2. Nykytilan arviointi

Useat organisaatiot saavat tällä hetkellä väestötietojärjestelmästä edunvalvontatietoja teknisen käyttöyhteyden avulla. Koska väestötietojärjestelmästä saatavat tiedot ovat tarpeeseen nähden kuitenkin liian suppeita, tarvitsisivat organisaatiot myös holhousasioiden rekisterin edunvalvontatietoja teknisen käyttöyhteyden välityksellä. Esimerkiksi Kansaneläkelaitos tarvitsee edunvalvontatietoja selvittäessään etuuksien vastaanottamiseen toimivaltaista henkilöä. Pankeilla ja vakuutuslaitoksilla on tarve tarkkoihin edunvalvontatietoihin asiakkaidensa laskujen, vakuutuskorvauksien ja muiden asioiden hoitamiseksi. Lisäksi perintätoimessa tarvitaan tietoja henkilöiden toimivaltaisuudesta ja edunvalvonnasta. Oikeushallinnon alalla holhousasioiden rekisterin tietoja tarvitaan asianosaisen oikeustoimikelpoisuuden ja edunvalvojan selvittämiseen eri tilanteissa.

Holhousasioiden rekisterin tietopalvelusta vastaavat maistraatit luovuttamalla otteita rekisteristä. Tietopalvelun toimintaa parantaisi, jos rekisteriin voitaisiin luoda suorakäyttöisiä kyselyoikeuksia. Tällöin esimerkiksi liikenneluvan myöntäjänä lääninhallitus voisi itse tarkastaa tiedon suoraan holhousasioiden rekisteristä eikä asiakkaan tarvitsisi hankkia holhousrekisterin otetta maistraatista.

3. Kansainvälinen vertailu

3.1. Testamenttien rekisteröinti

3.1.1. Euroopan neuvoston konventio testamenttien rekisteröinnistä

Euroopan neuvosto on 16. päivänä toukokuuta 1972 hyväksynyt konvention (jäljempänä testamenttikonventio), jonka mukaan kaikkiin neuvoston jäsenmaihin tulisi perustaa samojen periaatteiden mukaiset kansalliset testamenttirekisterit. Testamenttikonventio on avoin muillekin kuin Euroopan neuvoston jäsenmaille. Testamenttikonventio on tullut voimaan 1976, ja tällä hetkellä sen on ratifioinut kymmenen maata. Lisäksi kolme maata on allekirjoittanut testamenttikonvention.

Testamenttikonvention mukaan kukin sopimusvaltio voi perustaa konvention säännösten mukaisen testamenttirekisterin, jonka tarkoituksena on, että testamentintekijän kuoleman jälkeen rekisteristä voitaisiin selvittää, onko henkilö ylipäänsä tehnyt testamenttia ja mistä testamentti on löydettävissä. Perustelujen mukaan tarkoituksena on erityisesti ollut, että vieraassa maassa asuneen henkilön jälkeen olisi mahdollisimman vaivattomasti löydettävissä henkilön tässä maassa mahdollisesti tekemä testamentti. Testamentintekijän kansalaisuus tai asuinpaikka ei vaikuta testamentin rekisteröintiin.

Sopimusvaltio voi vapaasti päättää, mitä tietoja rekisteriin merkitään. Rekisteriin on kuitenkin merkittävä vähintään tiedot testamentintekijän nimestä, syntymäajasta ja –paikasta sekä osoitteesta tai

asuinpaikasta. Lisäksi rekisteriin on ilmoitettava asiakirjan laatu ja päiväys sekä notaarin, viranomaisen tai testamentin vastaanottaneen henkilön nimi ja osoite. Nämä tiedot on rekisteröitävä siinä muodossa kuin sopimusvaltio päättää. Sopimusvaltio päättää myös rekisterimerkintöjen säilyttämisajoista.

Testamentti on mahdollista rekisteröidä muussakin sopimusvaltiossa. Rekisteröinti tapahtuu näissä tapauksissa testamenttikonvention 3 artiklassa mainitun toimielimen kautta. Edellytyksenä rekisteröinnille on, että testamentti on jo rekisteröity siinä maassa, jossa testamentti on tehty tai talletettu.

Testamenttikonvention mukaan talletettu testamentti on salainen testamentintekijän kuolemaan asti. Tästä poikkeuksena on kahden tai useamman henkilön yhteinen testamentti, joka tulee julkiseksi jo yhden testamentintekijän kuoltua. Konvention 8 artiklan mukaan testamentintekijän kuoltua kenellä tahansa on oikeus saada tietoja rekisteristä esitettyään selvityksen henkilön kuolemasta.

3.1.2. Testamenttien rekisteröinnistä eräissä maissa

Alankomaat

Alankomaat on liittynyt testamenttikonventioon vuonna 1978. Alankomaiden osalta rekisteriviranomaisena toimii oikeusministeriön alainen "Centraal Testamantenregister" (CTR). Rekisteriin ilmoitetaan ainoastaan testamentin tekijän henkilötiedot, testamentin laatimispäivä sekä testamentin laatineen notaarin yhteystiedot. Rekisteröiminen on edellytys testamentin pätevyydelle, mutta testamentin sisältöä ei rekisteröidä. Testamentintekijällä samoin kuin kaikilla notaareilla on oikeus saada rekisteristä tieto testamentin laatineesta notaarista. Testamentintekijän kuoltua hänen omaisensa voivat saada rekisteristä tiedon testamentin laatimispäivästä sekä testamentin laatineesta notaarista.

Belgia

Belgia on liittynyt testamenttikonventioon vuonna 1977, mistä lukien Belgiassa on ollut pakollista rekisteröidä testamentti. Myös testamentin peruutukset ja siihen tehdyt muutokset on rekisteröitävä. Rekisteröinnin tarkoituksena Belgiassa on helpottaa tiedon saamista siitä, että testamentti on olemassa ja edistää näin testamentin täytäntöönpanon aloittamista. Rekisteriviranomaisena toimii Le registre des actes de derniére volonté (RCT). Testamentin voi rekisteröidä vain siihen valtuutettu viranomainen, joka pääsääntöisesti on paikallinen notaari ja ulkomailla asuvien osalta Belgian diplomaattisessa edustustossa tai konsulaatissa notaarin tehtäviä hoitava henkilö. Rekisteriin merkitään testamentin tekijän nimi, syntymäaika ja -paikka, osoite, asiakirjan nimi ja päiväys sekä notaarin nimi ja osoite. Tietoja testamentin sisällöstä ei sen sijaan rekisteröidä vaan testamentti säilytetään notaarin hallussa. Testamentintekijän elinaikana tietoa testamentin olemassaolosta ei anneta. Testamentintekijän kuoltua tietoja voi saada henkilö, joka esittää testamentintekijän kuolintodistuksen.

Espanja

Espanja on liittynyt testamenttikonventioon vuonna 1985. Espanjan oikeusministeriön yhteydessä toimii testamenttirekisteri, johon rekisteröidään tieto notaarien laatimien testamenttien olemassaolosta. Testamentin rekisteröiminen ei ole sen pätevyyden edellytys. Pätevyyden edellytyksenä ei ole myöskään se, että testamentti on notaarin laatima. Kun notaari on laatinut testamentin ja se on allekirjoitettu, testamentti säilytetään notaarin arkistossa. Testamentintekijälle annetaan kopio ja tieto testamentin laatimisesta lähetetään testamenttirekisteriin. Testamentintekijän kuoltua jokainen voi saada testamenttirekisteristä tiedon siitä, oliko henkilö jättänyt testamenttia. Rekisteristä annetaan tiedoksi testamentin laatimispäivä sekä testamentin laatineen notaarin yhteystiedot, jolle testamentin luovuttamista koskevan pyynnön voi esittää.

Iso-Britannia

Iso-Britannian osalta Englannissa ja Walesissa testamentti on pätevä, kun sen on allekirjoittanut testamentintekijä ja allekirjoitukselle on kaksi todistajaa. Testamentintekijä voi halutessaan tallettaa alkuperäisen testamentin tuomioistuimeen. Tallettaminen tapahtuu siten, että testamentti sinetöidään kirjekuoreen, jonka päälle merkitään muun muassa tietoja testamentintekijästä, testamentista ja sen toimeenpanijasta. Tuomioistuin merkitsee tallettamisesta tietoja hakemistoon. Testamentintekijän kuoltua rekisterinpitäjä vastaa testamentin luovuttamisesta testamentin toimeenpanijalle tai muulle testamentin vastaanottamiseen oikeutetulle henkilölle. Iso-Britannia on jo vuonna 1972 hyväksynyt testamenttikonvention ja sen lisäksi vuonna 1982 hyväksynyt lain, jolla on tarkoitus saattaa voimaan testamenttikonvention mukaiset säännökset ja jolla samalla korvattaisiin nykyisin voimassa olevat testamentin tallettamista koskevat säännökset ja niiden mukainen menettely. Tätä lakia ei ole kuitenkaan vielä saatettu voimaan.

Norja

Norjassa ei ole lainsäädäntöä, joka koskisi testamenttien rekisteröintiä. Lain puuttumisesta huolimatta testamentin voi rekisteröidä paikallisissa oikeusvirastoissa. Testamentit rekisteröidään paperimuodossa ja ainakin osittain niistä pidetään myös sähköisessä muodossa olevaa luetteloa. Testamentin rekisteröinti on vapaaehtoista eikä rekisteröinti ole myöskään testamentin pätevyyden edellytys. Testamentin voi rekisteröidä joko testamentintekijä itse tai hänen asianajajansa. Koska rekisterit ovat paikallisia, testamentintekijällä tulee olla asuinpaikka sillä paikkakunnalla, missä testamentti rekisteröidään. Testamentintekijän kansalaisuudella ei sen sijaan ole merkitystä. Testamentin voi myös peruuttaa ja poistaa rekisteristä. Tietoja testamentista annetaan testamentintekijän eläessä vain hänelle itselleen tai asianajajalle. Kuoleman jälkeen perilliset voivat kuolintodistuksen esittämällä saada testamentin.

Ranska

Ranskassa testamentti on aina tehtävä kirjallisesti. Testamentti voidaan rekisteröidä alueellisesti toimivaltaisessa verohallinnon yksikössä. Rekisteröinti ei ole pakollinen eikä se ole testamentin pätevyyden edellytys. Rekisteröinnin merkitys on, että sen perusteella voidaan todentaa testamentin olemassaolo tiettynä päivänä eli testamentille annetaan päiväys. Tärkein merkitys rekisteröinnillä on niille testamenteille, jotka testamentintekijä on tehnyt itse. Sen sijaan julkisen notaarin toimesta tehdyille testamenteille samoin kuin julkisen notaarin luokse talletetuille testamenteille rekisteröinnillä on vähemmän merkitystä, sillä tällaisen testamentin päiväys oletetaan oikeaksi, ellei muuta näytetä. Testamentti ei jää rekisteröinnin suorittavalle viranomaiselle, vaan testamentintekijän on itse huolehdittava testamentin säilyttämisestä.

Ruotsi

Ruotsissa ei ole mahdollista rekisteröidä testamenttia. Testamentin rekisteröiminen oli mahdollista 1.7.1996 saakka, jolloin rekisteröimisen mahdollistanut laki kumottiin. Lain muuttamista ja testamentin rekisteröinnin uudelleen mahdollistamista on vaadittu lakialoitteessa 2000/01:L414 ja asia on ollut lakivaliokunnassa esillä. Lakivaliokunta on kuitenkin tässä yhteydessä hylännyt esityksen ja jättänyt testamenttien rekisteröintitarpeen selvittämisen mahdollisesti myöhemmin uudelleen arvioitavaksi.

Saksa

Saksa on allekirjoittanut testamenttikonvention vuonna 1972, mutta ei ole ratifioinut sopimusta. Saksassa on suunnitteilla keskusrekisteri testamentin rekisteröimiseksi ja keskusviranomaisena tulisi ilmeisesti toimimaan julkinen notaari (Bundesnotar). Tällä hetkellä testamentin voi halutessaan Saksassa rekisteröidä testamenttikortistoon (Testamentskartei). Rekisteriviranomainen ulkomailla asuvia testamentintekijöitä lukuun ottamatta on syntymäpaikan käräjäoikeus. Rekisteriin merkitään tieto testamentin olemassaolosta, mutta ei sen sisällöstä. Rekisteröinti ei ole myöskään testamentin pätevyyden edellytys. Testamentintekijän eläessä rekisteristä ei anneta tietoja kenellekään. Testamentintekijän kuoleman jälkeen kuolinpaikan henkikirjoittaja informoi testamentintekijän syntymäpaikan henkikirjoittajaa, joka puolestaan huolehtii testamentin olemassaolon tiedottamisesta asuinpaikan käräjäoikeudelle.

Tanska

Myös Tanska on allekirjoittanut testamenttikonvention jo vuonna 1972, mutta ei ole ratifioinut sopimusta. Tanskassa testamenttien keskusrekisteri on kuitenkin olemassa. Testamentit rekisteröidään henkilötunnuksen mukaan ja rekisteröitäviä tietoja ovat lähinnä tiedot testamentin olemassaolosta ja testamentintekijän henkilö- ja osoitetiedot. Testamentin sisältöä ei rekisteröidä eikä rekisteröinti ole edellytys testamentin pätevyydelle. Rekisteröinnin toimittaa notaari. Testamentista otetaan rekisteröinnin yhteydessä virallinen kopio, jota säilytetään rekisterissä. Myös Tanskassa asuva ulkomaalainen voi rekisteröidä testamenttinsa. Testamentintekijän eläessä tietoja testamentista annetaan vain henkilökohtaisesti testamentintekijälle, ja hänen kuoltuaan tieto testamentista annetaan tuomioistuimelle. Muutokset testamentin sisältöön tai tieto testamentin peruuttamisesta voidaan rekisteröidä samaan tapaan kuin itse testamentti.

3.2. Siviilivihkiminen Pohjoismaissa

Ruotsissa siviilivihkijöitä ovat virkansa puolesta käräjätuomarit, joilla on velvollisuus vihkiä virka-aikana ja virkapaikalla. Määräyksenvaraisia vihkijöitä ovat lääninhallitusten erikseen nimeämät vihkijät, jotka ovat antaneet tähän tehtävään suostumuksensa. Lääninhallitus määrää vihkijöiden virka-ajan, ja vihkijä ja pari sopivat vihkimisen ajan näissä puitteissa. Vihkijä ja pari voivat kuitenkin sopia muustakin ajasta ja paikasta. Tällaisina määräyksenvaraisina vihkijöinä toimivat yleisimmin entiset poliitikot tai muut yhteiskunnallisissa tehtävissä toimivat tai toimineet henkilöt. Asiakkaille vihkiminen on aina maksuton, mutta vihkijälle maksetaan vihkitoimituksesta palkkio. Määräyksenvaraisten vihkijöiden vihkimistilat sijaitsevat yleensä kunnan juhlatiloissa.

Norjassa siviilivihkijöitä ovat muun muassa julkinen notaari ja ministeriön erikseen nimeämät vihkijät. Julkisia notaareja ovat eräät valtion virkamiehet. Oikeudenkäyntijärjestyksen voimaanpanolain mukaan notaaritoimitusten tekeminen kuuluu käräjäoikeudelle, jos laki tai kuningas ei toisin määrää. Pienillä paikkakunnilla julkisen notaarin tehtäviä tekevät käräjätuomarit ja suuremmilla paikkakunnilla kaupunginvoudit. Lisäksi kolmella alueella julkisen notaarin tehtäviä hoitavat poliisimestarit. Asiakkaille vihkiminen on aina maksuton. Vihkimisiä toimitetaan yleensä virastojen toimitiloissa. Esimerkiksi Oslon ulosottovirastossa viikonloppuvihkimiset on järjestetty siten, että virasto on etukäteen ilmoittanut ne lauantait, joina vihkimisiä toimitetaan. Asiakkaiden tulee varata aika tämän mukaisesti. Vuodelta 1997 olevan tilaston mukaan viraston toimittamista vihkimisistä 44 % on ajoittunut lauantaille. Vihkimisiä toimitetaan lauantaisin lähinnä suurimmilla paikkakunnilla, jolloin vihkijälle maksetaan vihkimisestä ylimääräinen korvaus. Vihkimisen toimittaminen muualla kuin virkapaikalla on harvinaista, ja siitä on sovittava vihittävien ja vihkijän kesken.

Tanskassa vihkijänä toimii lain mukaan avioliiton esteet tutkiva viranomainen. Esimerkiksi Kööpenhaminan ja Viborgin kaupungeissa tehtävästä vastaa pormestari tai hänen määräämänsä. Vihkimispalveluja tarjotaan kuten Ruotsissa ja Norjassa eli vihkiminen on mahdollinen myös lauantaisin viraston toimitiloissa. Asiakkaille vihkiminen on maksuton.

4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

4.1. Laki maistraattien eräistä henkilörekistereistä

Esityksessä ehdotetaan, että rekisterinpitäjä ja rekisterien käyttötarkoitukset määriteltäisiin nykyistä tarkemmin sekä henkilötietojen käsittelyä koskevia säännöksiä täsmennettäisiin. Rekisteriin talletettavia henkilötietoja koskevat säännökset siirrettäisiin asetuksista lain tasolle. Näiden tavoitteiden toteuttamiseksi säädettäisiin uusi laki maistraattien eräistä henkilörekistereistä. Laissa otettaisiin huomioon henkilörekisterille ja henkilötietojen käsittelylle asetettavat vaatimukset. Henkilötietolain tarkoittamina rekisterinpitäjinä toimisivat maistraatit. Asetuksella määrättävä muu viranomainen puolestaan vastaisi rekisterien yleisestä toimivuudesta.

Vaikka avioehtoasioiden rekisterin ja lahjoitusasioiden rekisterin yhtenä keskeisenä tavoitteena on tietojen julkisuus, tulee julkisuuden toteutumista tarkastella suhteessa muihin perustuslaissa säädettyihin perusoikeuksiin. Avioehtoasioiden ja lahjoitusasioiden rekistereitä koskien esityksellä tavoitellaan rekisteröityjen yksityisyyden suojan toteutumista nykyistä tehokkaammin, mutta kuitenkin niin, ettei julkisuuden toteutumista rajoiteta enempää kuin se on välttämätöntä.

Tämä toteutettaisiin eri tavoin riippuen siitä, millaisesta tiedosta on kyse. Rekisterien tiedot olisivat kaikilta osin julkisia, ja rekisterit olisivatkin pääasiallisia tietopalvelukanavia, joista kuka tahansa voisi selvittää tiettyä henkilöä koskevat rekisteritiedot. Sen sijaan oikeus saada tietoja rekisteröintiin liittyvistä asiakirjoista kuten avioehtosopimuksista tai osituskirjoista määräytyisi lähtökohtaisesti julkisuuslain mukaan. Niissä tapauksissa, joissa asiakirja olisi julkisuuslain säännösten mukaan salassa pidettävä, olisi kuitenkin rekisterien käyttötarkoitus huomioon ottaen tarpeen, että perustellusta syystä tieto voitaisiin luovuttaa sille, joka tarvitsee tietoja etujensa, oikeuksiensa tai velvollisuuksiensa valvomiseksi.

Osituskirjojen ja lahjoitusten kuuluttamisesta virallisessa lehdessä luovuttaisiin. Kuuluttaminen on tarpeetonta, sillä nykyaikaisin tietoliikenneyhteyksin tiedon tarvitsijat saavat haluamansa tiedot nopeasti, vaivattomasti ja ajantasaisesti selaimeen perustuvan käyttöliittymän kautta taikka pyytämällä tiedot rekisterinpitäjältä puhelimitse tai kirjallisesti.

Testamenttien rekisteröinti

Testamenttien rekisteröinti tulisi mahdolliseksi. Rekisteröinti olisi testamentintekijälle vapaaehtoinen eikä rekisteröinti olisi testamentin pätevyyden edellytys. Rekisteröinnillä ei olisi myöskään vaikutusta testamentintekijän oikeuteen vapaamuotoisestikin peruuttaa testamentti siten kuin perintökaaren 10 luvun 5 §:ssä säädetään. Rekisteröimällä testamentin testamentintekijä voisi varmistaa sitä, että testamentti löytyisi hänen kuolemansa jälkeen, sillä rekisteriin merkittäisiin testamentin olemassaolon lisäksi tieto siitä, missä testamenttia säilytetään. Rekisterin tiedot olisivat salassa pidettäviä testamentintekijän eläessä. Testamentintekijän kuoltua rekisterin tiedot olisivat julkisia. Pääperiaatteiltaan testamenttiasioiden rekisteri vastaisi testamenttikonvention tarkoittamaa testamenttirekisteriä.

4.2. Avioehtosopimuksen rekisteröintimenettely

Esityksessä ehdotetaan, että avioehtosopimuksen rekisteröinnin esteenä ei olisi se, että avioliitto on purkautunut tai että avioeroa koskeva on vireillä. Muutos selventäisi rekisteröintimenettelyä maistraateissa, sillä maistraattien ei tarvitsisi selvittää avioeron vireilläolotietoa käräjäoikeuksista. Asiakkaille muutoksella ei olisi merkitystä, sillä avioehtosopimus ei avioliittolain 44 §:n 2 momentin mukaan edelleenkään tulisi voimaan, jos avioliitto on purkautunut tai avioeroasia on vireillä silloin, kun avioehtosopimus on jätetty maistraattiin rekisteröitäväksi.

4.3. Siviilivihkiminen

Kansalaisten oikeuksiin kuuluisi jatkossakin saada avioliittoon vihkiminen ilmaisena palveluna. Tästä syystä vihkiminen normaalina virka-aikana ja virkapaikalla säilyisi edelleen maksuttomana, ja tätä koskeva säännös siirrettäisiin avioliittoasetuksesta avioliittolakiin. Jos vihkiminen sen sijaan toimitettaisiin vihittävien ja vihkijän välisin sopimuksin virka-ajan tai virkapaikan ulkopuolella, tästä palvelusta voitaisiin periä vihittäviltä maksu sekä mahdolliset kulukorvaukset.

Siviilivihkimispalvelun laajentamisella virka-ajan ja -paikan ulkopuolelle pyrittäisiin vastaamaan asiakkaiden palveluodotuksiin. Maistraattien ja käräjäoikeuksien välisen yhteistyön avulla pyrittäisiin siihen, että palvelu olisi asiakkaiden saavutettavissa mahdollisimman suuressa osassa maata. Siviilivihkimispalvelu olisi tarkoitus toteuttaa maksamalla toimituspalkkio vihkijälle palvelun tuottamisesta sekä järjestämällä palvelu niin, ettei se kohtuuttomasti rajoita virkamiehen mahdollisuutta viikonloppuvapaan pitämiseen. Vihkiminen myös pysyisi vihkijän velvollisuutena vain viraston aukioloaikana ja vihkijän toimitiloissa.

4.4. Laki holhoustoimesta

Tarkoituksena on mahdollistaa edunvalvontaa koskevien tietojen luovutus holhousasioiden rekisteristä teknisen käyttöyhteyden välityksellä sellaisille viranomaisille, yhteisöille ja elinkeinonharjoittajille, jotka jatkuvasti tarvitsevat edunvalvontatietoja tehtäviensä ja toimeksiantojensa hoitamisessa. Laissa tarkoitettu hyväksyttävä tarkoitus voi olla toimivaltaisuuden selvittäminen esimerkiksi etuuksien maksamisen tai saatavien perinnän yhteydessä. Edunvalvontatiedot voivat olla kolmansien oikeuksien turvaamiseksi tarpeellisia muun muassa perintä- ja luottolaitostoimintaa harjoittaville yhteisöille ja elinkeinonharjoittajille.

Väestörekisterikeskus, joka holhoustoimesta annetun lain mukaan toimii yhdessä maistraattien kanssa rekisterinpitäjänä sekä vastaa rekisterin yleisestä toimivuudesta ja rekisteritoimintojen yhtenäisyydestä, voisi vastata myös tietojen luovuttamisesta silloin, kun tietoja luovutetaan teknisen käyttöyhteyden välityksellä.

5. Esityksen vaikutukset

5.1. Henkilöstövaikutukset

Tehtävien siirto

Rekisterien pitoon liittyvien tehtävien siirto vapauttaisi Oikeusrekisterikeskuksen henkilöstöresursseja alle 0,5 henkilötyövuotta käytettäväksi Oikeusrekisterikeskuksen muihin tehtäviin. Rekisterien teknisestä toimivuudesta vastaavalle viranomaiselle siirto aiheuttaisi vastaavan työmäärän lisäyksen. Maistraateille tehtävien siirrolla ei olisi henkilöstövaikutuksia, sillä maistraatit hoitavat rekisterin ylläpitotehtävät jo nykyisin. Poikkeuksena tästä olisi, että asetuksella erikseen määrättävä maist-

raatti tulisi siirtymäkauden aikana vastaamaan lahjoitusta koskevien tietojen teknisestä tallentamisesta nykyisiin rekistereihin, mistä tehtävästä vastaa tällä hetkellä Oikeusrekisterikeskus. Sen jälkeen kun rekisteri on teknisesti uudistettu, tallennuksesta vastaa tiedon rekisteröinyt maistraatti itse.

Testamenttiasioiden rekisteri

On arvioitu, että vuosittain tehdään 14 000 – 16 000 testamenttia. Eräissä maistraateissa perukirjan osakastietojen vahvistamisen yhteydessä tehdyssä seurannassa todettiin, että testamentti oli keskimäärin 41 %:ssa perukirjoista. Testamenttien rekisteröintien määrää on kuitenkin ennakolta vaikea arvioida. Jos rekisteröitävien testamenttien määrä on huomattava, tehtävä saattaa edellyttää lisäresursseja.

Siviilivihkiminen

Ehdotuksella pyritään siihen, että uusi vihkimispalvelu pystyttäisiin järjestämään nykyisin resurssein. Virka-ajan ulkopuolella tapahtuvat vihkimiset hoidettaisiin yhteistyössä maistraattien ja käräjäoikeuksien kanssa niin, että vihkimiset jakaantuisivat palvelun tuottamiseen osallistuvien vihkijöiden kesken mahdollisimman tasapuolisesti. Maistraateissa on tällä hetkellä noin 115 henkikirjoittajaa ja käräjäoikeuksissa noin 480 laamannia ja käräjätuomaria. Palvelun tuottaminen virka-ajan ulkopuolella virkapaikalla aiheuttaisi vähäisessä määrin toimistohenkilökunnalle ylityötä.

5.2. Taloudelliset vaikutukset

Nykyiset avioehtoasioiden ja lahjoitusasioiden rekisterit ovat teknisesti vanhentuneita ja ne on joka tapauksessa uusittava vuoden 2004 aikana. Testamenttiasioiden rekisteri on järkevää toteuttaa nykyisten rekistereiden uusimisen kanssa samassa hankkeessa. Vastuu rekistereiden teknisestä toimivuudesta voidaan kuitenkin siirtää sisäasiainministeriön hallinnonalalle jo ennen rekisterien teknistä uudistamista. Tämä edellyttää eräitä hallinnollisia ja teknisiä muutoksia kuten palveluntuottajan kanssa tehtyjen sopimusten muuttamiset, tietopalvelusopimusten uusimiset ja laskutuksen järjestämisen. Nykyisten rekistereiden teknisen uudistamisen kustannukset ovat alustavan arvion mukaan 150 000 euroa, minkä lisäksi testamenttiasioiden rekisterin perustamisesta aiheutuisi noin 50 000 euron kustannukset.

Osituskirjoja ja lahjoituksia koskevien ilmoitusten kuuluttamisesta virallisessa lehdessä on valtiolle aiheutunut kustannuksia vuosittain noin 15 000 euroa. Kuulutuskustannukset on kuitenkin lähes kokonaisuudessaan katettu suoritemaksuista saatavilla tuloilla, joten kuuluttamisesta luopumisesta ei synny valtiolle suoraa säästöä.

Testamentin rekisteröinnistä perittävä suoritemaksu määriteltäisiin sisäasiainministeriön antamassa asetuksessa rekisterihallinnon maksullisista suoritteista. Maksun suuruus määriteltäisiin valtion maksuperustelulaissa säädettyjen perusteiden mukaan. Rekisteröintien vuosittaista määrää ja tämän vuoksi myös maksukertymää on vaikea ennakoida.

Vihkimispalvelujen laajentamisella ei olisi valtiontaloudellisia vaikutuksia. Palvelu voitaisiin järjestää valtiolle kustannusneutraalilla tavalla siten, että asiakkailta perittävillä maksuilla katettaisiin palvelun tuottamisesta aiheutuvat kustannukset. Palvelu tuotettaisiin nykyisellä henkilökunnalla.

5.3. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan

Siviilivihkiminen

Esityksen pääasiallisena tavoitteena on luoda mahdollisuus järjestelyyn, joka nykyistä paremmin tyydyttäisi asiakkaiden palvelutarpeita siviilivihkimisten osalta asuinpaikasta riippumatta.

Testamenttiasioiden rekisteri

Testamenttiasioiden rekisterin tarkoituksena olisi tarjota kansalaisille mahdollisuus tallettaa tieto testamentin olemassaolosta ja sen säilyttämispaikasta luotettavasti valtakunnalliseen rekisteriin. Koska rekisterin tiedot olisivat salaisia testamentintekijän elinaikana, antaisi tämä testamentintekijälle rekisteröinnistä huolimatta yksityisyyden suojaa. Toisaalta rekisterin tiedot olisivat julkisia testamentintekijän kuoleman jälkeen, joten perunkirjoituksen yhteydessä perilliset voisivat selvittää, oliko henkilö rekisteröinyt testamenttia ja missä testamentti on ollut säilytettävänä.

5.4. Aluekehitysvaikutukset

Lakiehdotuksella ei olisi välittömiä vaikutuksia tehtävien alueellistamisen kannalta. Aluepoliittiset näkökohdat voitaisiin kuitenkin ottaa huomioon tehtäessä ratkaisua siitä, mikä viranomainen vastaisi avioehtoasioiden, lahjoitusasioiden ja testamenttiasioiden rekisterien teknisestä toimivuudesta.

6. Asian valmistelu

6.1. Valmisteluvaiheet ja –aineisto

Oikeusministeriö asetti 13.2.2003 työryhmän selvittämään oikeusrekisterikeskuksen ja Väestörekisterikeskuksen välistä työnjakoa. Toimeksiannon mukaan työryhmän tehtävänä oli muun muassa laatia tarpeelliset säädösmuutosehdotukset avioehtoasioiden ja lahjoitusasioiden rekisterien siirtämiseksi Oikeusrekisterikeskukselta Väestörekisterikeskukselle samoin kuin selvittää lainsäädännön muutostarvetta Väestörekisterikeskuksen tietopalvelun kehittämiseksi holhousasioiden rekisterin osalta. Työryhmän tehtävänä oli myös tarvittaessa tehdä muita ehdotuksia rekisterihallinnon kokonaisuuden kehittämiseksi. Työryhmän toimeksiantoon lisättiin 19.5.2003 tehdyllä asettamispäätöksellä myös ehdotuksen tekeminen avioliittolain 16 §:n muuttamiseksi.

Vihkimispalvelujen kehittämisen osalta asiaa on valmisteltu myös aiemmin virkatyönä yhteistyössä sisäasiainministeriön ja oikeusministeriön kanssa. Valmistelun aikana on kuultu maistraattien ja käräjäoikeuksien virkamiehiä edustavia järjestöjä. Maistraateille on tehty palvelun tuottamista koskeva kysely syksyllä 2001. Käräjäoikeuksille on tehty vastaava kysely keväällä 2002.

Oikeusministeriön 22.6.2000 asettama työryhmä, jonka tehtävänä oli arvioida tarvetta siirtää eräitä kirjaamisluontoisia tai rekisteröintityyppisiä asioita käräjäoikeuksista maistraateille, on 11.1.2001 antamassaan mietinnössä todennut, että käräjäoikeudet ovat perinteisesti ottaneet vastaan testamentteja talletettavaksi, vaikka tallettaminen ei perustu lain säännökseen eikä sillä ole oikeusvaikutuksia. Työryhmä ei nähnyt estettä sille, että myös muut tahot, kuten maistraatit, tarjoavat vastaavaa testamenttien tallennuspalvelua.

Asian jatkovalmistelu on hoidettu oikeusministeriössä virkatyönä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki maistraattien eräistä henkilörekistereistä

1 §. Pykälässä määriteltäisiin lain soveltamisala. Pykälän 1 momentin mukaan lakia sovellettaisiin eräisiin maistraattien henkilörekistereihin. Tarkoituksena ei siis olisi, että kaikista maistraattien henkilörekistereistä säädettäisiin tässä laissa, vaan ne rekisterit, joihin lakia sovellettaisiin, määriteltäisiin rekistereittäin lain eri luvuissa. Laissa tarkoitetut rekisterit olisivat valtakunnallisia ja automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ylläpidettäviä.

Rekisteriin kuuluvien tietojen ja niihin liittyvien asiakirjojen salassapitoon ja tietojen luovuttamiseen sovellettaisiin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999) ja muuhun henkilötietojen käsittelyyn henkilötietolakia (523/1999), jos tässä laissa ei toisin säädetä. Laki olisi erityislaki, joka syrjäyttäisi ristiriitatilanteessa henkilötietolain ja julkisuuslain. Näitä yleislakeja sovellettaisiin kuitenkin täydentävästi siltä osin kuin ehdotetussa laissa ei toisin säädetä.

2 §. Rekisterinpitäjän tehtävät siirrettäisiin avioehtoasioiden rekisterin ja lahjoitusasioiden rekisterin osalta Oikeusrekisterikeskukselta sisäasiainministeriön alaisille viranomaisille. Rekisterien ylläpitäjinä toimisivat 1 momentin nojalla maistraatit. Niille kuuluisi siis rekisterinpitäjälle henkilötietolaissa määrätyt tehtävät, kuten vastuu rekisteritietojen laadusta sekä tietojen luovuttamisesta.

Koska kyseessä olisivat valtakunnalliset rekisterit, joiden ylläpito tapahtuu automaattisen tietojenkäsittelyn avulla, maistraattien alueellista toimivaltaa ei olisi tarpeen rajoittaa, vaan mikä tahansa maistraateista voisi rekisteröidä tässä laissa tarkoitettua asiaa koskevat tiedot. Tiedon rekisteröinyt maistraatti vastaisi rekisteriin tallettamastaan tiedosta, millä olisi merkitystä muun muassa siinä tilanteessa, kun rekisteriin merkittyä tietoa korjataan tai vaaditaan korjattavaksi. Ahvenanmaalla maistraatin tehtäviä hoitaa lääninhallituksen maistraattiyksikkö.

Rekisterien yleisestä toimivuudesta vastaisi lähtökohtaisesti muu viranomainen kuin maistraatti. Tästä säädettäisiin pykälän 2 momentissa. Nykyisinkin maistraattien ylläpitämien rekisterien teknisen vastuu on jakautunut usealle viranomaiselle. Esimerkiksi väestötietojärjestelmän ja holhousasioiden rekisterin osalta vastuu on väestötietolain (507/1993) ja holhoustoimesta annetun lain (442/1999) nojalla Väestörekisterikeskuksella ja kaupparekisterin osalta kaupparekisterilain (129/1979) nojalla Patentti- ja rekisterihallituksella. Länsi-Suomen lääninhallitus puolestaan vastaa moottorivenerekisterin toimivuudesta. Koska millään viranomaisella ei ole yleistä teknistä vastuuta kaikista maistraattien henkilörekistereistä, jätettäisiin valtioneuvoston asetuksella säädettäväksi, mikä viranomainen vastaisi tässä ehdotuksessa mainittujen rekistereiden yleisestä toimivuudesta. Rekisterin yleisellä toimivuudella tarkoitettaisiin muun muassa rekistereiden perustamista ja kehittämistä sekä teknisluonteista ohjausta siitä, miten ja missä muodossa tietoja talletetaan rekistereihin.

3 §. Henkilörekisterin perusedellytyksiä ovat tietojen oikeellisuus ja ajantasaisuus. Rekisteröidyn kannalta on tärkeää, että tietojen laadun ylläpitäminen viranomaisen rekisterissä ei edellytä rekisteröidyltä itseltään erityisiä toimenpiteitä ilman, että siihen on perusteltuja syitä. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi maistraatilla olisi rekisterien ylläpitoa varten oikeus saada väestötietojärjestelmästä tiedot henkilön nimestä, nimenmuutoksesta, henkilötunnuksesta, kotikunnasta, osoitteesta ja muista yhteystiedoista sekä henkilön kuolemasta.

4 §. Pykälässä säädettäisiin eräistä rekisteritietojen luovuttamista koskevista perusperiaatteista, jotka olisivat erikseen säädettäviä poikkeuksia lukuun ottamatta yhteisiä kaikille tässä laissa tarkoitetuille rekistereille.

Rekisterien tiedot olisivat julkisia, ellei tietyn rekisterin osalta toisin säädettäisi. Tällainen poikkeus olisi esimerkiksi testamenttiasioiden rekisteri. Pykälän 1 momentissa olisi julkisuuden osalta selventävä säännös. Säännöksen mukaan julkisia olisivat siis myös sellaiset rekisterien tiedot, jotka julkisuuslain mukaan olisivat salassa pidettäviä. Tämä olisi perusteltua rekisterien käyttötarkoituksen vuoksi. Käytännössä avioehtoasioiden rekisterissä ja lahjoitusasioiden rekisterissä on erittäin vähän sellaisia tietoja, jotka julkisuuslain nojalla olisivat salassa pidettäviä.

Rekisterin tietojen tulisi olla mahdollisimman hyvin kaikkien saatavissa ja tämän tavoitteen saavuttamiseksi käytössä olisi erilaisia tietojenluovutustapoja. Julkisuuslain 16 §:n 1 momentin perusteella tietoja saisi maistraatista suullisesti eli yleisimmin puhelimitse tai siten, että tiedon pyytäjälle näytettäisiin rekisterin tiedot tietokoneen näytöllä. Koska rekisterien tiedot ovat henkilötietoja, säädettäisiin pykälän 1 momentissa, että julkisuuslain 16 §:n 3 momentissa säädettyjen rajoitusten estämättä tietoja voitaisiin luovuttaa jokaiselle myös kopiona tai tulosteena tai myös teknisen käyttöyhteyden avulla. Kopiolla tarkoitettaisiin muun muassa rekisteristä annettavaa otetta tai todistusta. Lisäksi 1 momentissa säädettäisiin, että tietoja voitaisiin luovuttaa myös sähköisessä muodossa annettavana kopiona. Tämä poikkeaisi teknisen käyttöyhteyden avulla toteutettavasta tietopalvelusta siten, että tiedot luovutettaisiin kertaluonteisesti nimettyjen hakuehtojen mukaan poimittuina. Tiedon pyytäjä voisi esimerkiksi saada tiedot tiettynä aikavälinä rekisteröidyistä avioehtosopimuksista. Erityisistä syistä sähköisen kopion saanti voitaisiin evätä. Tällainen syy voisi olla esimerkiksi se, että tällä tiedonsaantitavalla pyrittäisiin kiertämään 3 momentissa säädyttyjä luovutusrajoituksia, joiden perusteella tietojen pyytäjällä ei olisi oikeutta tietojen saantiin teknisen käyttöyhteyden avulla.

Oikeus tietojen saantiin rekisteröintiin liittyvistä asiakirjoista määräytyisi lähtökohtaisesti julkisuuslain mukaan. Julkisista tiedoista olisi jokaisella oikeus saada tietoja. Osa rekisteröintiin liittyvistä asiakirjoista sisältää kuitenkin julkisuuslain mukaan salassa pidettäviä tietoja. Tällaisia asiakirjoja ovat erityisesti osituskirjat, joissa on sopijapuolten taloudellisesta tilanteesta kattava selvitys. Samoin avioehtosopimuksissa tai lahjoitusta koskevissa ilmoituksissa tai niiden liitteenä olevissa asiakirjoissa saattaa olla tietoja, jotka julkisuuslain säännösten mukaan ovat salassa pidettäviä. Koska rekisteröintimenettelyn tarkoituksena on saattaa rekisteröinnin kohteena olevat tiedot niitä tarvitsevien käyttöön, pykälän 2 momentissa säädettäisiin edellytyksistä, joiden perusteella tietoja julkisuuslain säännösten perusteella salassa pidettävistä asiakirjoista voitaisiin luovuttaa myös muille kuin rekisteröidylle itselleen. Tietojen luovuttamisen edellytyksenä näissä tapauksissa olisi, että asiakirjoista ilmenevä tieto olisi tarpeen tiedon pyytäjän etujen, oikeuksien tai velvollisuuksien toteuttamiseksi.

Tietojen luovuttamisesta päättäisi rekisteritietojen osalta mikä tahansa maistraatti. Asiakirjoista annettavan tiedon luovuttamisen osalta ratkaisun tekisi puolestaan se maistraatti, jossa asiakirjat ovat. Näistä poikkeava säännös olisi tarpeen luovutettaessa tietoja teknisen käyttöyhteyden avulla. Lupakäytännön yhdenmukaisuuden ja lupien hallittavuuden kannalta olisi tarkoituksenmukaista, että lupamenettely keskitettäisiin yhteen maistraattiin. Pykälän 3 momentin mukaan asetuksella erikseen määrättävä maistraatti voisi antaa luvan rekisterin tietojen saantiin teknisen käyttöyhteyden avulla. Lupa voitaisiin antaa valtion tai kunnan viranomaisille tai yhteisölle tai elinkeinonharjoittajalle, joka toiminnassaan tarvitsee tietoja hyväksyttävää tarkoitusta varten. Nykyisin voimassaolevat luvat voitaisiin uusia, mutta lupien ehdot tarkistettaisiin vastaamaan uuden lain asettamia vaatimuksia. Ennen luvan myöntämistä tietojen saajan olisi esitettävä lisäksi selvitys siitä, että tietojen suojauksesta huolehditaan asianmukaisesti.

Henkilötietolain 13 §:n mukaan henkilötunnusta saa käsitellä rekisteröidyn suostumuksella tai jos käsittelystä säädetään laissa. Lisäksi henkilötunnusta saa käsitellä, jos rekisteröidyn yksiselitteinen yksilöiminen on tärkeää laissa säädetyn tehtävän suorittamiseksi, oikeuksien ja velvollisuuksien toteuttamiseksi taikka historiallista tai tieteellistä tutkimusta tai tilastointia varten. Pykälän 4 momentin mukaan henkilötunnus voitaisiin luovuttaa ensinnäkin silloin, kun tiedon pyytäjällä on tai voi olla se henkilötietolain tai muun lain nojalla hallussaan. Henkilötunnuksen luovuttamista on pidettävä perusteltuna myös silloin, kun rekisteröidyn henkilön yksiselitteinen yksilöiminen huomattavasti vaikeutuisi, jollei tunnusta anneta, ja tiedon pyytäjä tarvitsee tietoa oikeuksiensa tai velvollisuuksiensa hoitamiseksi. Tämän vuoksi momentissa säädettäisiin, että asiakirjaan, joka on tarpeen henkilön oikeuksien, etujen tai velvollisuuksien toteuttamiseksi, voitaisiin henkilötunnus merkitä henkilön yksilöimiseksi.

5 §. Avioliittolaissa tai lahjanlupauslaissa ei ole säännöksiä siitä, kuinka kauan rekisteriin merkittyjä tietoja säilytetään. Pykälän 1 momentin mukaan pääsääntönä olisi, että tiedot säilytettäisiin pysyvästi. Esimerkiksi avioehtoasioiden rekisterin tietoja voidaan tarvita vuosikymmeniä rekisteröintihetken jälkeen. Rekisteritietojen säilyttäminen myös ositusperusteen syntymisen eli avioeroasian vireilletulon tai puolison kuoleman jälkeen on tarpeen, sillä velvollisuutta toimittaa ositus tai omaisuuden erottelu ei ole, ja siten ositus tai omaisuuden erottelu voidaan toimittaa pitkänkin ajan jälkeen ositusperusteen syntymisestä. Lisäksi tietoa siitä, milloin ositus tai omaisuuden erottelu on tehty, ei tulisi rekisterinpitäjän tietoon. Myös osituskirjan ja lahjoituksen rekisteröinnin osoittamiseen saattaa tulla tarvetta vielä pitkän ajan kuluttua rekisteröintihetkestä eikä ole määriteltävissä aikaa, jonka kuluttua rekisteröityä tietoa ei enää tarvita.

Tässä laissa tarkoitettujen rekisterien tiedot olisivat kaikilta osin henkilötietoja, ja niiden korjaamiseen sovellettaisiin henkilötietolain säännöksiä. Jos maistraatti katsoisi, että virheelliseksi todetun tiedon säilyttäminen olisi tarpeen rekisteröidyn, muun asianosaisen tai rekisterinpitäjän oikeuksien turvaamiseksi, tällainen tieto tulisi säilyttää virheelliseksi merkittynä. Tällainen virheellinen tieto voisi koskea esimerkiksi ilmoituksen rekisteröintipäivää tai lahjoituksen kohdetta. Virheellisten tietojen säilyttämisvelvollisuus ei koskisi sellaisia tietoja, joilla ei voida katsoa olevan merkitystä kenenkään oikeuksien turvaamiseksi. Virheelliseksi merkittyä tietoa saisi käyttää ainoastaan rekisteröidyn, muun asianosaisen tai rekisterinpitäjän oikeuksien turvaamisen tarkoituksessa.

6 §. Pykälässä on säännös muutoksen hakemisesta maistraatin tämän lain nojalla antamaan päätökseen. Muutosta haettaisiin hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Tällaisia päätöksiä olisivat esimerkiksi tietojen luovuttamista koskevat päätökset. Sen sijaan henkilötietojen korjaamista koskeva päätös tapahtuisi henkilötietolain 29 §:n perusteella, ja myös muutoksenhakumenettely perustuisi henkilötietolakiin, jonka säännösten mukaan tiedon korjaamista koskeva asia voidaan saattaa tietosuojavaltuutetun ratkaistavaksi.

7 §. Pykälässä säädettäisiin, että maistraatin suoritteista peritään maksuja siten kuin valtion maksuperustelaissa säädetään. Pykälässä tarkoitettuja suoritteita olisivat muun muassa tietojen merkitseminen rekisteriin sekä tietojen antaminen tietopalveluna. Maistraatin julkisoikeudellisista suoritteista perittävistä maksuista säädetään sisäasiainministeriön antamalla asetuksella.

8 §. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin tarvittaessa antaa rekisteröintimenettelystä ja tietopalvelusta sellaisia yksityiskohtaisia määräyksiä, joista säätämistä lain tasolla ei olisi pidettävä välttämättömänä. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi tarkentavat säännökset siitä, miten lain edellyttämät tiedot ilmoitetaan tai siitä, millainen on teknisen käyttöoikeuden myöntämistä koskeva lupamenettely.

9 §. Pykälässä määriteltäisiin avioehtoasioiden rekisterin käyttötarkoitus. Pykälän 1 momentissa lueteltaisiin ne avioliittolain säännökset, joissa ilmoituksen jättäminen maistraattiin avioehtoasioiden rekisteriin rekisteröimistä varten on asetettu edellytykseksi halutun oikeusvaikutuksen saavut-

tamiseksi. Esimerkiksi avioehtosopimuksen voimaantulon edellytyksenä on avioliittolain 43 §:n 1 momentin mukaan, että maistraatti on rekisteröinyt sopimuksen. Rekisteristä voidaan avioeron jälkeen tai toisen puolison kuoltua varmistaa, että avioehtosopimus on jätetty rekisteröitäväksi. Muita tässä momentissa tarkoitettuja säännöksiä ovat avioliittolain 35 §:n 4 momentti, jossa säädetään avio-oikeuden poistamista koskevasta ilmoituksesta ja 104 §:n 2 momentti, jonka mukaan osituskirja on rekisteröitävä, jotta osituksessa omaisuutta saanut puoliso tai tämän perilliset voisivat saada suojaa toisen puolison velkojien esittämiltä takaisinsaantivaatimuksilta. Lisäksi rekisteriin merkittäisiin tietoja avioliittolain 135 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitetuista ilmoituksista, jotka koskevat aviovarallisuussuhteisiin sovellettavaa lakia koskevaa sopimusta tai avioehtosopimusta. Säännös ei muuttaisi nykytilaa. Avioliittolakiin tehtäisiin edellä mainittuihin lainkohtiin viittaukset tähän lakiin.

Avioehtoasioiden rekisterin tiedot olisi 2 momentin mukaan tarkoitettu julkisiksi. Vaikka vuonna 1994 voimaan tulleen lainmuutoksen jälkeen vain osituskirjojen osalta on enää ollut voimassa tietojen kuuluttaminen virallisessa lehdessä, tietojen julkisuus on ollut avioehtoasioiden rekisteröinnin johtava periaate. Tietojen julkisuuden käytännön toteutumisesta olisi säännös lain 4 §:ssä, jossa säädettäisiin tietojen luovuttamisesta.

10 §. Avioehtoasioiden rekisteriin talletettaisiin henkilön nimi ja hänen henkilötunnuksensa tai sen puuttuessa syntymäaika sekä yhteystiedot. Lisäksi rekisteriin talletettaisiin avioliiton solmimispäivä tai parisuhteen rekisteröintipäivä, asiakirjan laji ja laatimispäivä sekä ilmoituksen tekoaika, tiedon tallentaneen maistraatin nimi sekä asian tunnistetiedot. Asiakirjan lajilla tarkoitettaisiin sitä, onko kyseessä esimerkiksi avioehtosopimus tai osituskirja. Asian tunnistetietoina rekisteriin talletettaisiin muun muassa rekisteröintipäivä.

Avioliittoasetuksen 14 §:n 6-kohdan mukaan maistraatin oikeusrekisterikeskukselle tekemästä ilmoituksesta on käytävä ilmi avioehtosopimuksen osalta tieto siitä, tarkoittaako sopimus avio-oikeudesta luopumista vai avio-oikeuden palauttamista, sekä siitä, kuka sopimuksella on luopunut avio-oikeudesta. Rekisteriin on tämän perusteella talletettu tietoja myös siitä, onko avio-oikeudesta luopuminen tai sen palauttaminen tapahtunut kokonaan tai osittain. Näiden tietojen rekisteröinnistä ehdotetaan luovuttavaksi, koska avioehtosopimuksen yksiselitteinen luokittelu sen sisältöä tulkitsemalla on useissa tapauksissa lähes mahdotonta ja saattaa johtaa harhaanjohtavaan rekisterimerkintään. Rekisteriin ei siis enää talletettaisi tietoja avioehtosopimuksen sisältöön liittyvistä tiedoista. Jos tietoa tarvittaisiin, olisi se mahdollista saada itse asiakirjasta, joka on henkilöllä itsellään tai tiedot rekisteröineessä maistraatissa tai käräjäoikeudessa.

Säännös vastaisi muilta osin avioliittolain ja –asetuksen nykyisin voimassaolevia säännöksiä.

11 §. Rekisteröinnin yleisenä edellytyksenä olisi, että ilmoitus tehdään maistraattiin kirjallisesti. Lisäksi ilmoituksen liitteenä olisi oltava ilmoituksen kohteena oleva asiakirja alkuperäisenä, milloin kirjallista asiakirjaa laissa edellytetään. Ilmoituksen voisi tehdä kumpi tahansa puolisoista tai kihlakumppaneista. Säännös vastaisi nykyistä käytäntöä.

12 §. Lain 3 luvussa säädettäisiin lahjoitusasioiden rekisteristä. Rekisteriin talletettaisiin 12 §:n 1 momentin mukaan tietoja lahjanlupauslain 6 §:n tarkoittamista irtaimen omaisuuden lahjoituksista. Rekisterin käyttötarkoituksena olisi tietojen julkiseksi tulo, mistä olisi nykyisin voimassa olevaa lainsäädäntöä vastaava säännös pykälän 2 momentissa. Tietojen julkisuutta edistäisivät rekisterin tietojen säätäminen julkisiksi lain 4 §:n 1 momentissa säädetyin tavoin sekä mahdollisimman hyvin toimivat ja käytettävissä olevat tietojenluovutusmuodot. Lahjoituksen rekisteröinnin julkisuuden toteutuminen on olennainen osa sitä kokonaisuutta, joka liittyy rekisteröinnin oikeudellisiin vaikutuksiin. Rekisteröimisen tarkoituksena on suojata lahjansaajaa lahjanantajan velkojia vastaan konkurssi- tai ulosmittaustapauksissa. Lahjoituksen rekisteröintiä tarkoittavan ilmoituksen tekemisestä

alkaa kulua takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 6 §:ssä ja ulosottolain 3 luvun 36 §:ssä tarkoitettu määräaika, jonka kuluttua lahjoitusta ei voida enää peräyttää lahjanantajan omaisuuteen kohdistuvassa pakkotäytäntöönpanossa.

13 §. Lahjoitusasioiden rekisteriin talletettaisiin tietoja sekä lahjanantajasta että lahjansaajasta samoin kuin lahjoitukseen ja sen rekisteröintiin liittyviä tietoja. Rekisteröitävät tiedot olisivat samat kuin rekisteriin talletetaan voimassa olevan lahjanlupauslain ja –asetuksen perusteella. Henkilöitä koskevina tietoina talletettaisiin lahjanantajan ja lahjansaajan nimet ja henkilötunnukset sekä heidän yhteystietonsa. Lahjoitusta koskien rekisteriin talletetaan lahjoituksen kohdetta ja lahjan antamisen ajankohtaa koskevat tiedot. Lahjoituksen kohde olisi ilmoituksessa ilmoitettava niin tarkasti, että siitä käy selvästi ilmi kohteen yksilöimiseksi ja mahdollisen määräosaisen omistusosuuden määrittämiseksi tarpeelliset tiedot. Lisäksi rekisteriin talletettaisiin tiedot ilmoituksen tekoajasta sekä uusina tietoina asian rekisteröineen maistraatin tiedot sekä tunnistetietoja, jolla tarkoitettaisiin esimerkiksi rekisteröintipäivää.

14 §. Rekisteröinnin yleisenä edellytyksenä olisi, että lahjoituksesta tehdään kirjallinen ilmoitus maistraatille. Alkuperäistä lahjakirjaa tai muuta asiakirjaa ei tarvitsisi liittää ilmoitukseen. Maistraatti ei asiallisesti tutki ilmoitusta eikä maistraatti ota kantaa esimerkiksi siihen, onko lahjoitus lahjanlupauslain 6 §:n tarkoittamalla tavalla tavanomainen tai siihen, ovatko lahjanantaja ja lahjansaaja toisilleen läheisiä. Maistraatin on kuitenkin tarkistettava, että 13 §:ssä mainitut tiedot käyvät ilmi ilmoituksesta.

15 §. Pykälässä säädettäisiin testamenttiasioiden rekisteristä. Pykälän 1 momentista käy ilmi, että testamentin rekisteröinti olisi vapaaehtoista. Rekisteröinti ei olisi myöskään testamentin pätevyyden edellytys. Rekisteröinnillä ei olisi myöskään vaikutusta testamentin peruuttamiseen. Testamentintekijä voisi rekisteröinnistä huolimatta peruuttaa testamentin eikä tätä peruuttamista tarvitsisi rekisteröidä.

Vaikka laissa asiaa ei tarkemmin määriteltäisi, testamentilla tarkoitettaisiin tässä testamentintekijän tekemää hänen jäämistöään koskevaa kuolemanvaraista ja vastikkeetonta oikeustointa. Rekisteriin ei siis olisi tarkoitus merkitä tietoja sellaisista testamentiksi otsikoiduista asiakirjoista, jotka yksinomaan koskevat esimerkiksi asiakirjan laatijan hoitotahtoa hänen elossaoloaikanaan (niin sanottu hoitotestamentti) tai muitakaan asiakirjoja, jotka koskevat muuta kuin asiakirjan laatijan jäämistöä, kuten esimerkiksi elinluovutustestamentti. Sen sijaan rekisteröitävissä olisi sellainen testamentti, jossa muiden määräysten ohessa on kuolemanvaraisia määräyksiä testamentintekijän jäämistöstä.

Rekisteriä pidettäisiin kirjallisesti laadituista testamenteista. Yleensä kyse olisi perintökaaren 10 luvun 1 §:n mukaiset määrämuodot täyttävästä testamentista. Testamentti olisi siis testamentintekijän allekirjoittama, ja siinä olisi kahden yhtä aikaa läsnä olleen todistajan allekirjoitukset. Rekisteriin voitaisiin kuitenkin merkitä tiedot sellaisestakin kirjallisesta testamentista, joka ei täytä perintökaaren muotovaatimuksia. Koska rekisteröinnillä ei olisi oikeutta luovaa vaikutusta eikä rekisteröinti myöskään pätevöitä muotovirheellistä testamenttia, rekisteröinnin yhteydessä maistraatin ei olisi tarpeen tutkia, täyttääkö rekisteröitäväksi pyydetty asiakirja testamentille perintökaaressa asetetut määrämuotovaatimukset. Muotovirheellisen testamentin pätevyys jää selvitettäväksi testamentintekijän kuoleman jälkeen sillä tavoin kuin perintökaaren säännökset tarkemmin osoittavat. Rekisteröinnin kohteena voisi olla myös esimerkiksi jonkin toisen maan lain mukaan laadittu testamentti, joka ei täytä perintökaaren 10 luvun 1 §:n muotovaatimuksia. Lisäksi perintökaaren 10 luvun 3 §:n mukainen kirjallinen hätätilatestamentti olisi mahdollista rekisteröidä, joskin rekisteröinti lienee hyvin epätodennäköistä ottaen huomioon hätätilatestamentin luonne ja rekisterin käyttötarkoitus. Rekisteriin ei merkittäisi tietoja suullisista testamenteista.

Rekisteriin ei merkittäisi tietoa rekisteröidyn testamentin peruuttamisesta. Halutessaan varmistaa, että rekisteröinnillä ei olisi vaikutusta testamenttaustahdon olemassaolon tai peruuttamisen arvioinnissa hänen kuolemansa jälkeen, testamentintekijä voisi tehdä ja rekisteröidä testamentin, jolla nimenomaan peruuttaa aiemmin rekisteröidyn testamentin.

Rekisterin toinen käyttötarkoitus olisi testamentin säilyttämispaikkaa koskevan tiedon rekisteröinti. Säilyttämispaikan rekisteröinnin tavoitteena olisi edistää testamentin löytämistä testamentintekijän kuoltua. Säännös vastaisi testamenttikonvention mukaista rekisteröintiä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin rekisterin käyttötarkoituksesta. Rekisterin tarkoituksena olisi tarjota testamentintekijälle mahdollisuus tallettaa tieto tekemästään testamentista luotettavasti viranomaisen ylläpitämään valtakunnalliseen rekisteriin. Rekisteröinti kertoisi testamentintekijän testamenttaustahdon rekisteröintihetkellä. Rekisterimerkintä ei siis ilman muuta näyttöä yleensä yksin osoittaisi, että testamenttaustahto on säilynyt muuttumattomana rekisteröintihetkestä kuolemaan asti. Lisäksi rekisteriin merkittäisiin tietoja testamentin säilyttämispaikasta.

16 §. Rekisteriin talletettaisiin sen käyttötarkoituksen kannalta tarpeellisina tietoina tietoja testamentintekijästä ja testamentista sekä asian tunnistetietoja. Testamentintekijästä talletettaisiin nimi ja henkilötunnus tai sen puuttuessa syntymäaika. Lisäksi rekisteriin talletettaisiin testamentintekijän kuolinpäivä, sillä testamentintekijän kuolemalla olisi merkitystä rekisteritietojen ja asiakirjojen julkisuuteen ja luovuttamiseen. Myös testamentintekijän yhteystiedot talletettaisiin rekisteriin. Lisäksi rekisteriin talletettaisiin tieto siitä, kenen luona alkuperäistä testamenttia säilytetään. Säilyttämispaikka voisi olla esimerkiksi testamentintekijän koti, pankin tallelokero tai muu vastaava testamentintekijän sopivaksi katsoma paikka. Rekisteriin ei ilman erityistä syytä olisi tarkoituksenmukaista merkitä kovin yksityiskohtaista tietoa testamentin sijaintipaikasta. Näin ollen riittävää olisi esimerkiksi se, että tallelokerosäilytyksen osalta rekisteriin merkittäisiin tieto pankista ja siitä konttorista, jossa testamenttia säilytetään. Testamentista talletettaisiin vain testamentin laatimispäivä. Testamentin sisältö samoin kuin testamentin saajia koskevat tiedot kävisivät ilmi varsinaisesta testamenttiasiakirjasta, joka jäisi testamentintekijän haltuun tai hänen haluamaansa paikkaan säilytettäväksi. Asian tunnistetietoina talletettaisiin muun muassa testamentin rekisteröimispäivä ja testamentin rekisteröineen maistraatin tiedot sekä rekisteröintiin liittyvät muut tekniset tiedot.

17 §. Testamentin voisi rekisteröidä testamentintekijä itse tai hänen laillinen edustajansa. Näin ollen esimerkiksi henkilölle määrätty edunvalvoja voisi itsenäisesti rekisteröidä päämiehensä tekemän testamentin. Kun on kyse keskinäisestä testamentista, rekisteröinti-ilmoituksen voisi tehdä jompikumpi testamentintekijöistä.

Pelkästään testamentin rekisteröintiä ei voisi peruuttaa, vaan kyse olisi aina nimenomaan testamentin peruuttamisesta, joka tapahtuu yleensä testamentin määrämuodossa, ja siitä tehtävästä ilmoituksesta. Olisi myös pidettävä epätodennäköisenä, että testamentintekijä haluaisi peruuttaa pelkästään rekisteröinnin ja samalla pitää testamentin voimassa.

Pykälän 2 momentin mukaan rekisteröinnin yleisenä edellytyksenä olisi, että ilmoitus tehtäisiin kirjallisesti. Tässä ilmoituksessa olisi mainittava 16 §:n kohdissa 1-4 mainitut tiedot. Rekisteröinnin edellytyksenä olisi myös se, että alkuperäinen testamentti esitetään maistraatille. Alkuperäiskappaleen esittämisen tarkoituksena olisi varmistua siitä, että testamentti on ollut olemassa. Testamentin esittäminen ei olisi tarpeen, jos kyse olisi aiemmin rekisteröidyn testamentin säilyttämispaikan muuttumista koskevasta ilmoituksesta.

18 §. Pykälässä säädettäisiin testamentin rekisteröinnin julkisuudesta. Rekisteröintiasian julkisuus olisi erilainen testamentintekijän eläessä ja hänen kuolemansa jälkeen. Testamentintekijän suojaksi säädettäisiin, että hänen elossaoloaikanaan testamentin rekisteröinnistä saisi tietää vain testamentin-

tekijä itse. Salassapito koskisi myös diaarimerkintöjä maistraatin diaarijärjestelmässä samoin kuin asiakirjapalvelua. Mikäli rekisterin tai diaarin tiedot olisivat julkisia, testamentintekijän testamenttaustahtoon voisi kohdistua asiattomia vaikuttamisyrityksiä. Salassapitosäännös olisi tiukempi kuin julkisuuslain salassapitoa koskevat säännökset. Salassapitoa koskeva säännös vastaisi testamenttikonventiossa omaksuttua periaatetta.

Testamentintekijän kuoleman jälkeen tietojen julkisuus määräytyisi lain 4 §:n mukaan. Keskinäistä tai muuta useamman välistä testamenttia koskevien tietojen salassapito päättyisi, kun joku testamentintekijöistä kuolee. Perusteltuja syitä salassapitoon ei enää olisi, sillä testamentin olemassaolo ja myös sen sisältö tulee kokonaisuudessaan esille ensiksi kuolleen testamentintekijän jälkeen pidettävässä perunkirjoituksessa.

19 §. Lain voimaantulo- ja siirtymäsäännöksessä olisi tarkentavia säännöksiä lain voimaantuloon liittyvistä seikoista. Pykälän 1 momentin mukaan laki tulisi voimaan päivänä kuuta 2004 lukuun ottamatta testamenttiasioiden rekisteriä, jonka tekninen toteutus edellyttää pitempää valmistautumisaikaa. Tältä osin laki tulisi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2005.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tietojen korjaamisesta siltä osin kuin on kyse ennen 1.3.2003 vireille tulleen käräjäoikeuden rekisteröimän tiedon korjaamisesta. Koska käräjäoikeudet tai Oikeusrekisterikeskus eivät enää toimisi avioehtoasioiden ja lahjoitusasioiden rekisterin tietojen ylläpitäjinä, rekisteritietojen korjaamisesta vastaisivat maistraatit. Pykälän 2 momentissa tarkoitettujen korjausten lukumäärän vähäisyydestä johtuen asiat keskitettäisiin Helsingin maistraattiin.

Lain voimaantullessa voimassaolevat luvat saada rekisterien tietoja teknisen käyttöyhteyden avulla ehdotetaan uudistettavaksi, vaikka luvan edellytykset eivät laissa poikkeaisi voimassa olevasta laista. Koska useat luvat on kuitenkin myönnetty jo ennen kuin avioliittolakiin ja lahjanlupauslakiin otettiin tietojen luovuttamista koskevat säännökset, on tarkoituksenmukaista, että lupien voimassaolon edellytykset selvitettäisiin. Tästä säädettäisiin pykälän 3 momentissa. Selvitystyöstä vastaisi se valtioneuvoston asetuksella määrättävä maistraatti, jonka vastuulla olisi käyttöoikeuksien myöntäminen lain 4 §:n 3 momentin mukaisesti. Maistraatti kävisi läpi kaikki nykyisin voimassaolevat noin 600 käyttäjätunnusta, ja poistaisi ne käyttöoikeudet, joiden osalta käyttöoikeuden voimassaolon edellytykset eivät enää ole olemassa. Selvitystyölle ei laissa olisi tarpeen asettaa määräaikaa, mutta henkilötietojen käsittelyn yleisten tavoitteiden mukaista on, että työ tehtäisiin mahdollisimman pian lain voimaantulon jälkeen.

Avioehtoasioiden ja lahjoitusasioiden rekisteröintitehtävät ovat siirtyneet käräjäoikeuksilta maistraateille 1.3.2003 lukien. Koska nyt esitettävä laki koskisi vain maistraatteja ja niiden henkilörekistereitä, olisi voimaantulo- ja siirtymäsäännöksiin tarpeen ottaa säännös siitä, että lailla olisi tarkoitus muuttaa tietojen luovuttamisen edellytyksiä myös niiden asiakirjojen osalta, jotka ovat aiemman lain aikana kertyneet käräjäoikeuksien arkistoihin. Näin ollen käräjäoikeuksien tulisi noudattaa tämän lain 4 §:n 2 momenttia luovuttaessaan tietoja avioehtoasioihin ja lahjoitusasioihin liittyvistä asiakirjoista.

Pykälän 5 momentin mukaan asioihin, jotka olisivat vireillä tämän lain voimaan tullessa, sovellettaisiin vireilletulohetkellä voimassa olleita säännöksiä.

1.2. Avioliittolaki

16 a §. Avioliiton esteiden tutkinta ja siviilivihkiminen ovat avioliittoasetuksen 16 §:n mukaan maksuttomia. Tämä säännös siirrettäisiin asetuksesta lain tasolle. Samalla säädettäisiin, että siviilivihkiminen voisi kuitenkin olla maksullinen silloin, kun vihkiminen tapahtuu muulloin kuin valtion virastojen aukioloajoista annetun asetuksen (332/1994) 1 §:ssä tarkoitettuna aukioloaikana tai muu-

alla kuin siviilivihkijän toimitiloissa. Säännös takaisi sen, että kansalaisilla olisi edelleenkin oikeus tulla vihityksi maksutta, jos vihkiminen tapahtuu viraston aukioloaikana ja virkapaikalla. Jos vihittävä pari ja vihkijä sen sijaan sopisivat siitä, että vihkiminen tapahtuu viikonloppuna tai arkipyhänä, palvelusta perittäisiin maksu ja mahdolliset muut kustannusten korvaukset siten kuin niistä erikseen säädetään. Maksusta ja kustannusten korvauksesta määrättäisiin avioliittoasetuksessa valtion maksuperustelaissa (150/1992) säädettyjen perusteiden mukaan.

35 §. Pykälän 4 momenttiin tehtäisiin viittaus siihen, että avio-oikeuden poistamista koskevan ilmoituksen rekisteröinti tapahtuu siten kuin laissa maistraattien eräistä henkilörekistereistä on säädetty.

43 §. Pykälässä säädetään avioehtosopimuksen rekisteröinnistä. Pykälän 1 momentin mukaan avioehtosopimus on jätettävä maistraattiin rekisteröitäväksi. Pykälän 2 momentin mukaan maistraatin on rekisteröitävä sille jätetty avioehtosopimus, jollei lain 44 §:n 2 momentista muuta johdu. Avioehtosopimuksen rekisteröinnin esteenä on nykyisin siis, että avioehtosopimus on jätetty maistraattiin avioliiton purkauduttua tai sen jälkeen, kun avioeroa koskeva asia on tullut vireille. Koska näiden tietojen selvittäminen on lähes poikkeuksetta tarpeetonta, pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että avioehtosopimusta rekisteröidessään maistraatin ei enää olisi selvitettävä onko avioliitto purkautunut tai onko avioero vireillä.

104 §. Pykälän 2 momenttiin tehtäisiin selventävä viittaus siihen, että osituskirjan rekisteröinti tapahtuu siten kuin laissa maistraattien eräistä henkilörekistereistä on säädetty.

105 §. Pykälä kumottaisiin, koska siinä tarkoitetuista asioista säädettäisiin jatkossa laissa maistraattien eräistä henkilörekistereistä.

105 a §. Pykälä kumottaisiin, koska siinä tarkoitetuista asioista säädettäisiin jatkossa laissa maistraattien eräistä henkilörekistereistä.

107 §. Pykälään tehtäisiin tekninen korjaus, jolla pykälän viittaus nyt kumottavaksi esitettävään 105 §:ään poistettaisiin.

135 §. Pykälän 2 ja 3 momenttiin tehtäisiin selventävät viittaukset siihen, että sopimusten rekisteröinti tapahtuu siten kuin laissa maistraattien eräistä henkilörekistereistä on säädetty.

1.3. Lahjanlupauslaki

6 §. Pykälään tehtäisiin selventävä viittaus siihen, että lahjailmoituksen rekisteröinti tapahtuu siten kuin laissa maistraattien eräistä henkilörekistereistä on säädetty.

6 a §. Pykälä kumottaisiin, koska siinä tarkoitetuista asioista säädettäisiin jatkossa laissa maistraattien eräistä henkilörekistereistä.

1.4. Laki holhoustoimesta

64 §. Pykälän voimassa olevasta 2 momentista siirrettäisiin tietojen luovuttamista koskeva kohta pykälän uuteen 5 momenttiin. Holhousasioiden rekisterin tietopalvelu laajenisi siten, että nykyisten tietojenluovutustapojen lisäksi tietoja olisi mahdollista saada myös teknisen käyttöyhteyden avulla. Pykälän 5 momentin mukaan Väestörekisterikeskus antaisi luvan saada rekisterin tietoja teknisen käyttöyhteyden avulla valtion tai kunnan viranomaiselle tai sellaiselle elinkeinonharjoittajalle, joka

toiminnassaan jatkuvasti tarvitsee rekisterin tietoja. Edellytyksenä olisi lisäksi, että tiedon pyytäjällä olisi hyväksyttävä syy tietojen saannille ja että tietojen asianmukaisesta suojauksesta esitetään selvitys.

LAKIEHDOTUKSET

1.

Laki

maistraattien eräistä henkilörekistereistä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku. Yleiset säännökset

1 §

Lain soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan tässä laissa mainittuihin maistraattien automaattisen tietojenkäsittelyn avulla pitämiin valtakunnallisiin henkilörekistereihin.

Jollei tässä laissa toisin säädetä, rekisteritietojen ja niihin liittyvien asiakirjojen salassapitoon ja luovuttamiseen sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999) ja muuhun henkilötietojen käsittelyyn henkilötietolakia (523/1999).

2 §

Viranomaiset

Tässä laissa tarkoitettujen rekisterien ylläpitäjinä toimivat maistraatit. Maistraatti vastaa rekisteröimistään tiedoista.

Rekisterien yleisestä toimivuudesta vastaavasta viranomaisesta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

3 §

Maistraatin oikeus tietojen saantiin

Maistraatilla on, sen estämättä mitä tietojen salassapidosta säädetään, oikeus saada rekisterien ylläpitoa varten väestötietojärjestelmästä tiedot henkilön nimestä, nimenmuutoksesta, henkilötunnuksesta, kotikunnasta, osoitteesta ja muista yhteystiedoista ja henkilön kuolemasta.

4 §

Tietojen luovuttaminen

Rekisterin tiedot ovat julkisia, ellei tässä laissa erikseen toisin säädetä. Sen estämättä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 16 §:n 3 momentissa säädetään, jokaisella on oikeus

saada tietoja rekistereistä kopiona tai muuna tulosteena taikka teknisen käyttöyhteyden avulla. Lisäksi tietoja voidaan luovuttaa sähköisessä muodossa kopiona, jollei erityisistä syistä muuta johdu.

Sille, joka etujensa, oikeuksiensa tai velvollisuuksiensa toteuttamiseksi tarvitsee tietoja rekisteröintiin liittyvistä asiakirjoista, voidaan luovuttaa tietoja sen estämättä, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään tietojen salassapidosta ja tietojen saantia koskevista rajoituksista.

Valtioneuvoston asetuksella määrättävä maistraatti voi antaa luvan saada rekisterin tietoja teknisen käyttöyhteyden välityksellä sellaiselle valtion tai kunnan viranomaiselle, yhteisölle tai elinkeinonharjoittajalle, joka toiminnassaan jatkuvasti tarvitsee rekisterin tietoja hyväksyttävää tarkoitusta varten. Ennen luvan myöntämistä hakijan on esitettävä selvitys siitä, että tietojen suojauksesta huolehditaan asianmukaisesti. Rekisteriin talletettuja tietoja käsiteltäessä on noudatettava, mitä henkilötietolaissa säädetään.

Henkilötunnuksen saa luovuttaa vain sille, jolla on tai voi olla se henkilötietolain tai muun lain nojalla hallussaan. Rekisteristä luovutettavaan asiakirjaan, joka on tarpeen henkilön oikeuksien ja velvollisuuksien toteuttamiseksi, voidaan henkilötunnus kuitenkin merkitä henkilön yksilöimiseksi.

5 §

Tietojen säilyttäminen rekisterissä

Rekisteriin merkityt tiedot säilytetään pysyvästi.

Jos rekisteröidyn, muun asianosaisen tai rekisterinpitäjän oikeuksien turvaamiseksi on tarpeen, virheelliseksi todettu tieto on merkittävä virheelliseksi ja säilytettävä. Tällaista tietoa saa käyttää ainoastaan rekisteröidyn, muun asianosaisen tai rekisterinpitäjän oikeuksien turvaamisen tarkoituksessa.

6 §

Muutoksenhaku

Maistraatin tämän lain nojalla antamaan päätökseen haetaan muutosta hallinto-oikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

7 §

Maksut

Maistraatin suoritteista peritään maksut valtion maksuperustelaissa (150/1992) säädettyjen perusteiden mukaan.

8 §

Asetuksenantovaltuus

Valtioneuvoston asetuksella voidaan tarvittaessa antaa tarkempia säännöksiä rekisteröintimenettelystä ja tietopalvelussa noudatettavasta menettelystä.

2 luku. Avioehtoasioiden rekisteri

9 §

Avioehtoasioiden rekisterin käyttötarkoitus

Avioehtoasioiden rekisteriin talletetaan tietoja avioliittolaissa (234/1929) tarkoitetuista ilmoituksista, jotka koskevat:
1) 35 §:n 4 momentin mukaista avio-oikeuden poistamista;
2) 43 §:n 1 momentin mukaista avioehtosopimusta;
3) 104 §:n 2 momentin mukaista osituskirjaa; sekä
4) 135 §:n 2 ja 3 momentin mukaisia sopimuksia.

Rekisteriä pidetään tietojen saattamiseksi julkisiksi sekä 1 momentissa mainittujen ilmoitusten rekisteröintiin liittyvien oikeusvaikutusten voimaan saattamiseksi.

10 §

Avioehtoasiain rekisteriin talletettavat tiedot

Rekisteriin talletetaan:
1) henkilön nimi ja henkilötunnus tai sen puuttuessa syntymäaika;
2) yhteystiedot;
3) avioliiton solmimispäivä tai parisuhteen rekisteröintipäivä;
4) asiakirjan laji ja laatimispäivä;
5) ilmoituksen tekoaika; sekä
6) maistraatin nimi ja asian tunnistetiedot.

11 §

Avioehtoasian rekisteröinnin edellytykset

Rekisteröinnin yleisenä edellytyksenä on, että ilmoitus tehdään maistraatille kirjallisesti. Ilmoituksen voi tehdä puoliso tai kihlakumppani. Ilmoituksen liitteenä on oltava ilmoituksen tarkoittama asiakirja alkuperäisenä, jos kysymys on rekisteröitävästä asiakirjasta.

3 luku. Lahjoitusasioiden rekisteri

12 §

Lahjoitusasioiden rekisterin käyttötarkoitus

Rekisteriin talletetaan tietoja lahjanlupauslain (625/1947) 6 §:n tarkoittamista irtaimen omaisuuden lahjoituksia koskevista ilmoituksista.

Rekisteriä pidetään tietojen saattamiseksi julkisiksi sekä lahjoituksen rekisteröintiin liittyvien oikeusvaikutusten voimaan saattamiseksi.

13 §

Lahjoitusasioiden rekisteriin talletettavat tiedot

Rekisteriin talletetaan:
1) lahjanantajan nimi ja henkilötunnus tai sen puuttuessa syntymäaika;
2) lahjansaajan nimi ja henkilötunnus tai sen puuttuessa syntymäaika;
3) yhteystiedot;
4) lahjan kohde;
5) lahjan antamisen ajankohta;
6) ilmoituksen tekoaika; sekä
7) maistraatin nimi ja asian tunnistetiedot.

14 §

Lahjoitusasian rekisteröinnin edellytykset

Lahjoitusta koskevan ilmoituksen voi tehdä lahjanantaja tai lahjansaaja ilmoittamalla siitä kirjallisesti maistraatille. Ilmoituksessa on mainittava 13 §:n kohdissa 1-5 tarkoitetut tiedot.

4 luku. Testamenttiasioiden rekisteri

15 §

Testamenttiasioiden rekisterin käyttötarkoitus

Rekisteriin voidaan tallettaa tietoja kirjallisesta testamentista ja siitä, kenen luona testamenttia säilytetään.

Rekisteriä pidetään jotta henkilön kuoleman jälkeen voidaan selvittää, oliko henkilö tehnyt testamentin ja missä testamenttia on tarkoitus säilyttää.

16 §

Testamenttiasioiden rekisteriin talletettavat tiedot

Rekisteriin talletetaan:
1) testamentintekijän nimi ja henkilötunnus tai sen puuttuessa syntymäaika;
2) testamentin päiväys;
3) tieto siitä, kenen luona testamenttia säilytetään;
4) yhteystiedot;
5) tieto testamentintekijän kuolemasta; sekä
6) asian tunnistetiedot.

17 §

Testamentin rekisteröinnin edellytykset

Testamentin ja tiedon siitä, kenen luona testamenttia säilytetään, voi ilmoittaa rekisteröitäväksi testamentintekijä tai hänen laillinen edustajansa.

Rekisteröinnin yleisenä edellytyksenä on, että ilmoitus tehdään maistraatille kirjallisesti ja että alkuperäinen testamentti esitetään maistraatille. Ilmoituksessa on mainittava 16 §:n kohdissa 1-4 tarkoitetut tiedot. Testamentin säilyttämispaikan muuttamista koskevaan ilmoitukseen riittää kirjallinen ilmoitus.

18 §

Tietojen luovuttamisen edellytykset

Rekisterin tiedot, testamentin rekisteröintiä koskevat diaaritiedot sekä rekisteröintiin liittyvät asiakirjat ovat salassa pidettäviä testamentintekijän eläessä. Jos kyse on useamman kuin yhden henkilön yhdessä tekemästä testamentista, tiedot ovat salassa pidettäviä siihen asti, kunnes joku testamentin tekijöistä kuolee.

5 luku.

19 §

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 2004. Tämän lain 4 luvun säännöksiä sovelletaan kuitenkin vasta 1. päivänä tammikuuta 2005 lukien.

Ennen 1.3.2003 vireille tulleen käräjäoikeuden rekisteröimän tiedon korjaamista koskevan asian käsittelee Helsingin maistraatti.

Ennen tämän lain voimaantuloa myönnetyt luvat saada rekisterin tietoja teknisen käyttöyhteyden avulla voidaan uudistaa, jos luvansaaja täyttää tässä laissa luvan saamiseksi säädetyt edellytykset.

Tämän lain säännöksiä asiakirjojen luovuttamista koskevista edellytyksistä sovelletaan myös niihin avioehtoasioiden ja lahjoitusasioiden rekisteröintiin liittyviin asiakirjoihin, jotka on vastaanottanut käräjäoikeus.

Tämän lain voimaan tullessa vireillä oleviin asioihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

2.

Laki

avioliittolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 13 päivänä kesäkuuta 1929 annetun avioliittolain (234/1929) 105 § ja 105 a § sellaisina kuin ne ovat laissa 929/2002,
muutetaan 35 §:n 4 momentti, 43 § ja 104 §:n 2 momentti sellaisina kuin ne ovat laissa 929/2002, 107 § sellaisena kuin se on laissa 411/1987 sekä 135 § 2 ja 3 momentit sellaisina kuin ne ovat laissa 1226/2001, sekä
lisätään lakiin uusi 16 a § seuraavasti:

16 a §

Valtion viranomaisen toimittamasta avioliiton esteiden tutkinnasta ja vihkimisestä sekä näihin liittyvistä todistuksista ei peritä maksuja. Siviilivihkimisen toimittamisesta voidaan kuitenkin periä maksu ja korvaus, jos vihkiminen toimitetaan muulloin kuin valtion virastojen aukioloajoista annetun asetuksen (332/1994) 1 §:ssä tarkoitettuna aukioloaikana tai muualla kuin vihkijän toimitiloissa. Maksun ja korvauksen suuruudesta säädetään valtioneuvoston asetuksella valtion maksuperustelaissa (150/1992) säädettyjen perusteiden mukaan.

35 §

Jos puolison omaisuus on luovutettu konkurssiin, toinen puoliso voi poistaa kummankin puolison avio-oikeuden ilmoittamalla siitä maistraatille siten kuin laissa maistraattien eräistä henkilörekistereistä (xx/2003) säädetään.

43 §

Avioehtosopimus on rekisteröitävä maistraatissa siten kuin laissa maistraattien eräistä henkilörekistereistä (xx/2003) säädetään.

Avioehtosopimuksessa ilmoitettuun irtaimen omaisuuden lahjoitukseen sovelletaan lisäksi, mitä lahjanlupauslain (625/1947) 6 §:ssä tarkoitettujen lahjoitusten rekisteröimisestä erikseen säädetään.

104 §

- - - -

Jotta 1 momentissa tarkoitetussa osituksessa omaisuutta saanut puoliso tai tämän perilliset voisivat saada suojaa toisen puolison velkojien takaisinsaantivaatimuksilta konkurssissa ja ulosotossa, osituskirja on rekisteröitävä maistraatissa siten kuin laissa maistraattien eräistä henkilörekistereistä (xx/2003) säädetään.

107 §

Jos kummallakaan puolisoista ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, on omaisuuden erottelussa soveltuvin osin noudatettava, mitä 89, 98, 101, 102, 103 b, 104 ja 106 §:ssä säädetään.

135 § 2 ja 3 mom.

- - - -

Sopimukseen, jolla puolisot ovat määränneet vieraan valtion lain sovellettavaksi avioliiton varallisuussuhteisiin, ei voida vedota puolison velkojaa vastaan, jos puolisoilla on Suomessa asuin- tai kotipaikka, ellei sopimusta ole rekisteröity siten kuin laissa maistraattien eräistä henkilörekistereistä (xx/2003) säädetään.

Jos puolisoilla on Suomessa asuin- tai kotipaikka, avioehtosopimukseen, jonka puolisot tekivät ennen kuin kumpikin puoliso sai kotipaikan Suomesta, ei voida vedota puolison velkojaa vastaan, ellei sopimusta ole rekisteröity, kuten 2 momentissa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä kuuta 2004.

Tämän lain voimaan tullessa maistraatissa vireillä oleviin asioihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

3.

Laki

lahjanlupauslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 31 päivänä heinäkuuta 1947 annetun lahjanlupauslain (625/1947) 6 a § sellaisena kuin se on laissa 928/2002, sekä
muutetaan 6 §, sellaisena kuin se on laissa 928/2002, seuraavasti:

6 §

Jos joku lahjoittaa irtainta omaisuutta puolisolleen, suoraan etenevässä tai takenevassa polvessa olevalle sukulaiselleen tai tämän puolisolle taikka sellaiselle muulle erityisen läheiselle henkilölle, jonka kanssa hän asuu yhteisessä taloudessa, on lahjoituksesta ilmoitettava maistraatille siten kuin laissa maistraattien eräistä henkilörekistereistä (xx/2003) säädetään, jotta lahjansaaja voisi saada suojaa lahjan antajan velkojien takaisinsaantivaatimuksilta konkurssissa ja ulosotossa. Edellä sanottu ei kuitenkaan koske sellaisia tavanmukaisia lahjoja, jotka eivät ole epäsuhteessa antajan taloudelliseen asemaan.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä kuuta 2004.

Tämän lain voimaan tullessa maistraatissa vireillä oleviin asioihin sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

4.

Laki

holhoustoimesta annetun lain 64 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan holhoustoimesta 1 päivänä huhtikuuta annetun lain (442/1999) 64 §:n 2 momentti ja lisätään 64 §:ään uusi 5 momentti seuraavasti:

64 §

- - - - - - -

Holhousviranomainen vastaa rekisterin tietojen päivittämisestä valvonnassaan olevien edunvalvojien toimien osalta. Vaatimus rekisterissä olevan tiedon korjaamisesta esitetään sille holhousviranomaiselle, joka valvoo kysymyksessä olevaa edunvalvojan tehtävää.

- - - - - - -

Holhousviranomainen päättää tietojen luovuttamisesta rekisteristä. Väestörekisterikeskus kuitenkin antaa luvan saada rekisterin tietoja teknisen käyttöyhteyden välityksellä sellaiselle valtion tai kunnan viranomaiselle, yhteisölle tai elinkeinonharjoittajalle, joka toiminnassaan jatkuvasti tarvitsee rekisterin tietoja hyväksyttävää tarkoitusta varten. Ennen luvan myöntämistä hakijan on esitettävä selvitys siitä, että tietojen suojauksesta huolehditaan asianmukaisesti. Rekisteriin talletettuja tietoja käsiteltäessä on noudatettava, mitä henkilötietolaissa (523/1999) säädetään.

Lakiehdotuksiin liittyvät asetusluonnokset

Valtioneuvoston asetus

maistraattien eräistä henkilörekistereistä

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty oikeusministeriön esittelystä, säädetään maistraattien eräistä henkilörekistereistä xx päivänä kuuta 2004 annetun lain (xx/2004) 2 §:n ja 4 §:n 3 momentin nojalla:

1 §

Avioehtoasioiden rekisterin, lahjoitusasioiden rekisterin ja testamenttiasioiden rekisterin yleisestä toimivuudesta vastaa Väestörekisterikeskus.

2 §

Luvan saada rekisterin tietoja teknisen käyttöyhteyden avulla antaa XX:n maistraatti.

Valtioneuvoston asetus

avioliittoasetuksen muuttamisesta

Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti, joka on tehty oikeusministeriön esittelystä,
kumotaan avioliittoasetuksen (820/1987) 14 § ja15 §, sellaisina kuin ne ovat asetuksessa 147/2003, ja
muutetaan 16 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on asetuksessa 134/1997, seuraavasti:

16 §

Siviilivihkimisestä peritään valtiolle maksuna xx euroa, jos vihkiminen toimitetaan vihkijän ja kihlakumppaneiden sopimuksin muulloin kuin valtion virastojen aukioloajoista annetun asetuksen (332/1994) 1 §:ssä tarkoitettuna aukioloaikana tai muualla kuin vihkijän toimitiloissa. Lisäksi peritään matkakustannukset, jos vihkiminen toimitetaan muualla kuin vihkijän toimitiloissa.